

REPRESENTERA MERA?

Arkivariers förståelser av representation och personarkiv

Lovisa Buhrgard

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom
ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Lars-Eric Jönsson

År: 2023

Title

Represent more? – archivists' understandings of personal archives and representation

Abstract

The aim of this master's thesis is to contribute to a deeper understanding of the concept of representation in relation to personal archives. By examining how archivists understand and relate to the concept of representation in their professional role as well as in their work with personal archives, the intention is to clarify the practical implications of the concept. Empirical data has been gathered using two methods. Firstly, and foremost, nine individual interviews have been conducted. Eight archivists and one museum assistant shared their respective understandings. In addition, cultural policy documents such as Swedish Government Official Reports and one Government bill were analysed. Acquisition policies of the examined cultural heritage institutions have also been taken into consideration. A theoretical framework consisting of Critical Heritage Studies and Person-Centred Archival Theory has been applied to analyse the collected material.

The study demonstrates that the interviewed archivists believe representation to be a matter of importance, yet multifaceted and sometimes complicated. The concept of representation is understood to comprise aspects of which and whose archives are maintained, access to the archives as well as the intermediation of archives. Furthermore, the results elucidate that the holdings of personal archives reflect dominating power relations in society, being predominately male and upper middle-class creators. However, what has been regarded important and worthy of acquisition has somewhat differed over time. Several of the archivists emphasize the importance of a proactive approach when acquiring personal archives. In reality, very few to none of the examined cultural heritage institutions have the capacity to operate in this way. Creating new access points when arranging and describing the personal archives is instead regarded as one possible approach to advance the representation in personal archives.

Keywords

Personal archives, representation, archival science, cultural heritage, critical heritage studies, person-centred archival theory

Innehållsförteckning

Inledning	5
Syfte och frågeställningar	7
Personarkivens natur	7
Disposition	8
Tidigare forskning.....	9
Arkiv och representation.....	9
Personarkiv	11
Arkivariens makt över minnet	13
Teoretiska perspektiv	15
Kritiska kulturarvsstudier	15
Person-Centred Archival Theory	16
Metod och material	19
Intervju.....	19
Urval och genomförande	20
Styrdokument och kulturpolitiska texter	22
Urval och genomförande	22
Analytisk metod.....	23
Etiska överväganden.....	24
Presentation av intervjupersoner	26
Begreppet	28
Att spegla samhället - inom uppdragets ramar	28
Diskussion främjar representation	32
Förändring över tid	36
Personarkiven.....	39
Snedfördelning över en lång tid.....	39
Favoriter.....	42
En liten del av verksamheten	44
Arbetet.....	47
En breddad och genomtänkt förvärvspolicy	47
Ett proaktivt insamlingsarbete	51
Att förteckna och registrera	54

Avslutande diskussion.....	56
Vidare forskning.....	58
Källförteckning.....	59
Litteratur.....	59
Intervjuer.....	64
Skrivna primärkällor.....	65
Kulturpolitiska texter.....	65
Styrdokument.....	65
Bilaga: intervjuguide.....	66

Inledning

Om du går fram till ditt skrivbord och öppnar en av dina skrivbordslådor kommer din blick troligtvis mötas av en hög med *papper*. Om du händelsevis inte äger ett skrivbord kanske du har en låda i bokhyllan eller i en byrå i vilken du lagt ner olika slags papper. Papper i form av en gammal dagbok, några enstaka kvitton, dina betyg från gymnasiet, fotografier, ett par anteckningsböcker och gratulationskort. Denna hög med papper kan antingen vara noggrant sorterad eller nedslängd i en enda röra; oavsett hur pappershögen ser ut, utgör alla dessa handlingar en del av ditt *personarkiv*. Vid något tillfälle har du säkert funderat på vad du ska göra med den där högen och dess innehåll, det som du hädanefter kan benämna ditt personarkiv. Kanske har du redan slängt delar av det eller så har du beslutat dig för att spara handlingarna som ett minne. Vissa människor väljer att lämna in sitt personarkiv till en arkivinstitution, ett museum eller ett forskningsbibliotek – så kallade kulturarvsinstitutioner. Där ordnas materialet upp och en förteckning över vilka slags handlingar som ingår upprättas, för att därefter prydligt läggas ner i arkivboxar och ställas in på en hylla i arkivet till dess att en forskare eller en annan person ur allmänheten vill ta del av arkivmaterialet.

Personarkiven är fragment av våra liv som om tjugo, femtio, hundra år – till och med ännu längre fram i tiden – kan säga något om vilka vi var och vad för slags liv vi levde. Arkiven, menar arkivarien Richard J. Cox (2008:xi), [...] are full of documents providing testimonies of lives lived and stories yearning to be heard. They are a cloud of witnesses about our society”. Även om du, likt de flesta människor, inte väljer att lämna in ditt personarkiv till en kulturarvsinstitution, kommer arkiven bära vittnesbörd om ditt liv genom den livslånga kontakten med diverse myndigheter. Men det är enbart genom personarkiven som människor kan finnas med i arkiven på sina egna villkor och på så vis vara delaktiga i vilka berättelser som bevaras i arkiven.

Härigenom aktualiseras frågan om vilka människors personarkiv som faktiskt finns bevarade på kulturarvsinstitutionerna och således vems liv vi kan få kunskap om genom personarkiven. Liknande frågor har ställts utifrån ett helhetsgrepp på kulturarvsområdet alltsedan 1990-talet när kulturarv kom att bli ett flitigt omdebatterat begrepp i Sverige och många andra delar av världen, såväl i politiken som i forskningen (Jönsson 2017b:14). Debatten om hur ”det förflutna legitimeras och förses med nya ramar i nutiden” var inte ny utan hade förekommit i årtionden,

men på 1990-talet fick den förnyad kraft (Gradén & O'Dell 2020:9). Dessutom blev man varse om politiska aspekter på kulturarv som fokuserade representations- och identifikationsproblem (Jönsson 2017a:113). Kulturarv problematiserades utifrån frågor om representation, jämställdhet och demokrati (Jönsson & Svensson 2005:8). I och med detta riktades fokus mot vilka perspektiv och berättelser som arkiven, kulturmiljövården och museerna valde att anlägga på samhället. Det diskuterades vad som uteslöts när dessa val och prioriteringar gjordes.

Likaså kom kulturarv att bli en viktig del i den internationella diskussionen om identitetspolitik och det medföljande identitetsarbetet som utmärkte det sena 1990-talet (Svensson 2005:140f). Det framhölls som en demokratisk och mänsklig rättighet att upprätta en identitet. För att få en identitet erkänd är *rötter* nödvändigt och det är här kulturarvet kommer in som en central del i upprättandet av identiteter. Samtidigt framfördes kritik mot att identiteter upprättade tydliga gränser mellan olika kategorier och låste fast människor i tillhörigheter. Nu mer än någonsin är folk och grupper ”benägna att göra anspråk på ’sitt kulturarv’” menar etnologerna Lizette Gradén och Tom O'Dell (2020:17). Här blir arkivinstitutionerna betydelsefulla genom att arkiven innehåller spår av och vittnesmål om förutsättningarna för sociala och kulturella gruppers levda erfarenheter; för att finna sina rötter fungerar följaktligen arkiven som en ofrånkomlig anhalt på vägen.

Parallellt med ovan beskrivna utveckling på kulturarvsområdet som en helhet har synen på arkivarierollen genomgått en förändring. Den tongivande arkivteoretikern Terry Cook (2001) skriver om det paradigmskifte som arkivvetenskapen genomgått. Postmodernismens inträde i arkivteorin är i och med paradigmskiftet ett faktum. Det har inneburit ett steg bort från en syn på arkivarien som en passiv och opartisk väktare till förmån för förståelsen av arkivarien som en aktiv skapare av ett kollektivt minne (Cook 2001:4). Genom att arkivarier i sitt arbete ständigt gör val och avvägningar kring vilket och vilkas arkivmaterial som ska bevaras, framträder de också som viktiga aktörer i den process varigenom kulturarv uppstår och omförhandlas. Annorlunda uttryckt: arkivarier påverkar genom sin yrkesroll de processer som har problematiserats utifrån frågeställningar om representation. Det finns därför anledning att belysa arkivariernas syn på representationsfrågan. Genom föreliggande uppsats ämnar jag göra det med utgångspunkt i ett utforskat fält av arkivvärlden, nämligen personarkiven.

Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att bidra till en fördjupad förståelse för begreppet representation i relation till personarkiv. Genom att undersöka hur arkivarier förstår och förhåller sig till representation i sin yrkesroll samt i sitt arbete med personarkiv är avsikten att synliggöra begreppets praktiska implikationer.

För att besvara studiens syfte har följande forskningsfrågor formulerats:

- Vilken betydelse tillskriver de intervjuade arkivarierna begreppet representation?
- Hur förstår arkivarierna representation utifrån de personarkiv som bevaras på den kulturarvsinstitution de arbetar vid?
- Hur arbetar man med representation i relation till personarkiv på de undersökta kulturarvsinstitutionerna?

Personarkivens natur

Det är inte helt enkelt att definiera vad personarkiv egentligen är. Till att börja med går det att konstatera att personarkiv faller under samlingsbegreppet enskilda arkiv tillsammans med andra slags arkivbildningar, såsom företagsarkiv, gårdsarkiv, förenings- och folkrörelsearkiv (Wallberg 2006:58). Gemensamt för de enskilda arkiven är att de inte gäller under den svenska offentlighets- och arkivlagstiftningen (Edquist 2018:19f). Personarkiven utgör därmed inga *allmänna handlingar* och således finns det inte heller några krav på att de ska bevaras för att tillgodose rätten att ta del av dessa, eller på lång sikt forskningens behov. Bevarandet av personarkiven är med andra ord tämligen oreglerat i lagstiftningen. Det betyder emellertid inte att det saknas ett värde av att bevara dem; inte sällan framhålls personarkiven som värdefullt källmaterial eftersom de ger en helt annan närhet till människan än material från andra slags arkiv (jfr Kvarnbratt 2006:42).

För att återgå till definitionsfrågan försökte arkivarien Göran Nilzén (2006) fastslå den i Riksarkivets årsbok för 2006. Utifrån svensk standard för arkivområdet från 1995 får han fram följande definition: ”Ett personarkiv utgörs av ett bestånd av handlingar som tillkommit i en enskild persons verksamhet och som arkiverats hos denne” (Nilzén 2006:19). Nilzén känner sig däremot inte tillfreds med denna definition eftersom han menar att det är en för snäv beskrivning som flera personarkiv inte passar in i. Arkiv efter enskilda personer utmärks, i motsats till offentliga myndighetsarkiv, av att arkivbildningen vanligtvis varken är genomtänkt eller planerad, vilket innebär att personarkiv kan innehålla i princip vad som helst (Nilzén 2006:20ff). Det är exempelvis inte ovanligt att personarkiv innehåller

handlingar som inte uppkommit i arkivbildarens egen verksamhet, såsom släktingars handlingar. Med anledning av det konstaterar Nilzén att det är bäst att låta begreppet personarkiv förbli odefinierat.

För denna uppsats skull är det däremot värdefullt att tydliggöra vad jag menar när jag skriver om personarkiv. Eftersom uppsatsen bygger på intervjuer med företrädare för åtta olika kulturarvsinstitutioner har det varit nödvändigt att diskutera personarkiv utifrån deras villkor och hur de kategoriserar och definierar personarkiv. Vid ett par intervjuer har frågan om vad ett personarkiv är kommit upp till diskussion och det har, som Göran Nilzén visat, inte varit helt enkelt att definiera. Vanligen presenteras personarkiv tillsammans med släktarkiv som en kategori inom samlingsbegreppet enskilda arkiv. Så är exempelvis fallet i Nationella Arkivdatabasen (NAD) där flera av de undersökta institutionerna publicerar sina arkivförteckningar. Med tanke på att släktarkiv innehåller handlingar från flera olika enskilda personer förstår jag även dessa som ett slags personarkiv. Utifrån det som framkommit vid intervjuerna och Göran Nilzéns ovan beskrivna redogörelse, förstår jag personarkiv som arkiv där arkivbildaren är en eller flera enskilda personers handlingar som har uppstått genom livet. Handlingarna kan vara av såväl privat karaktär som av professionell karaktär, inte sällan är det en kombination av dessa två.

Disposition

Uppsatsen utgörs av nio kapitel. Det andra kapitlet är en redogörelse för den tidigare forskningen som angränsar mitt ämne. I det tredje kapitlet presenteras uppsatsens teoretiska perspektiv som utgörs av kritiska kulturarvsstudier och *person-centred archival theory*. I kapitlet *Metod och material* redogör jag för hur studien har genomförts och vilka val som har gjorts, även studiens etiska aspekter ingår här. Nästa kapitel som fungerar som en introduktion till analysen, är ett kapitel där jag kort presenterar de nio intervjupersonerna. Därefter följer uppsatsens analys som är uppdelad i tre kapitel. Kapitlet *Begreppet* handlar om hur intervjupersonerna förstår representationsbegreppet och vilka betydelser de tillskriver det. Nästa kapitel, *Personarkiven*, uppehåller sig vid de personarkiv som bevaras vid de undersökta kulturarvsinstitutionerna och hur intervjupersonerna förstår dem utifrån representationsbegreppet. Analysens tredje och sista kapitel, *Arbetet*, tar dels upp hur kulturarvsinstitutionerna arbetar med representation i relation till personarkiven, dels hur intervjupersonerna föreställer sig att ett sådant arbete skulle kunna se ut. I uppsatsens nionde och avslutande kapitel besvaras syfte och frågeställningar, och därefter riktas blicken mot vidare forskning.

Tidigare forskning

I föreliggande avsnitt presenteras den tidigare forskningen som mitt uppsatsämne relaterar till. Avsikten med avsnittet är tudelad; dels redogörs för det rådande kunskapsläget, dels positioneras min uppsats i forskningsfältet genom att visa på vilken ny kunskap den bidrar med. Därigenom vill jag också belysa varför det är ett angeläget ämne att undersöka. Avsnittet är disponerat efter tre forskningsfält som min uppsats antingen befinner sig i eller tangerar: arkiv och representation, personarkiv samt arkiv, makt och minne.

Arkiv och representation

Frågan om representation har förts på tal i flera arkivvetenskapliga studier på senare år. Den brittiske arkivarien Ian Johnston (2001:213f) visar hur representationsfrågan aktualiserades i arkivvärlden för första gången i 1970-talets USA när en rad personer riktade kritik mot att arkivariekåren och arkivteorin hittills uteslutande intresserat sig för eliten i samhället. Konsekvensen av detta var arkivbestånd som inte representerar hela samhället. I USA har kritiken lett till självrannsakan inom arkivariekåren och initiativ med avsikten att rätta till den rådande obalansen. I Storbritannien däremot tycks denna debatt inte fått någon inverkan på arkivariers arbete; den brittiska arkivlitteraturen närmar sig inte frågan om representation och varken arkivens material eller användare kan sägas vara representativa för det brittiska samhället (Johnston 2001:215). Johnston (2001:226f), som huvudsakligen behandlar representation utifrån ett samlingsperspektiv, drar slutsatsen att proaktiva och riktade strategier och policys för förvärv är nödvändiga för att åstadkomma mer representativa arkivbestånd. För att det överhuvudtaget ska vara möjligt är det däremot helt grundläggande att arkivariekåren erkänner att den rådande situationen, där man bortser från förvärvsprocesser, inte kan fortgå.

Även i Sverige tycks representationsfrågan vara frånvarande i den arkivvetenskapliga litteraturen, men det beror troligen snarare på avsaknaden av svensk arkivvetenskaplig forskning över lag, än på ett ointresse för ämnet. Försök att närma sig frågan har däremot gjorts. Här bör artikeln *Genus- och mångfaldsperspektiv i arkivverksamhet* nämnas, i vilken dåvarande landsarkivarie Louise Lönnroth (2005) lyfter vikten av att integrera sådana perspektiv i alla delar av arkivens verksamhet. Lönnroths (2005:62, 67) utgångspunkt är att genus och

mångfald är aktuella begrepp såväl i samhällsdebatten som i den samhällsvetenskapliga och humanistiska forskningen, och genom att bredda arkivens perspektiv menar hon att det är möjligt att skapa en djupare förståelse för vårt samhälle, utan att för den sakens skull styra forskningen.

En grupp som har hörsammat Lönnroths budskap är studenter i arkivvetenskap för vilka representation inte är ett främmande ämne. Det har delvis undersökts utifrån ett genusperspektiv i en masteruppsats där Kajsa Early Nilsson och Hanna Lindberg (2014) undersöker två olika kunskapsorganisatoriska system med tillhörande söksystem och konstaterar att kvinnor är svårare att hitta än män. Det beror på faktorer som både är ”systemrelaterade och relaterade till arkivariernas och arkivbildarnas värderingar eller vanor” (Early Nilsson & Lindberg 2014:55). Det finns även ett antal masteruppsatser som berör hur HBTQI-personer och -historia representeras i arkiven (Blomqvist 2017; Broqvist Swan 2021; Rune 2017). Även andra grupper i samhället har uppmärksamats; Ida Olniansky (2015) har utifrån postkolonial teori fokuserat på hur romer representeras i svenskt arkivmaterial.

Närmast min egen studie ligger en magisteruppsats från Mittuniversitetet skriven av Agnes Runeby (2018). Till skillnad från ovan nämnda studentuppsatser är det inte en specifik grupp som undersöks, i stället syftar den till att undersöka arkivariers attityder till representation, hur de arbetar med det och vilka möjligheter det finns för arkivarierna att arbeta med representation. Med sin studie visar Runeby att de sex intervjuade arkivarierna uttrycker en medvetenhet och vilja inför att förändra en ojämlikhet i arkiven. I likhet med ovan nämnda uppsatser studerar Runeby såväl offentliga som enskilda arkiv. Hon konstaterar dock att det är svårare att påverka representationen i de offentliga arkiven eftersom deras innehåll regleras av lagstiftning, detta i motsats till de enskilda arkiven (Runeby 2018:39). Av den anledningen är det relevant att fokusera på representation i relation till enskilda arkiv och ännu mer så i relation till ett specifikt slags enskilt arkiv – personarkiv. Vad som vidare saknas i samtliga ovan nämnda uppsatser, är en djupare diskussion om representation som begrepp. Om vi inte vet hur den grupp som kanske tydligast kan påverka representation i arkiv – det vill säga arkivarier och arkivassistenter – förstår begreppets betydelse, kan vi inte heller få syn på dess praktiska implikationer.

De många svenska studentuppsatserna till trots är det, för att återkoppla till Ian Johnston (2001), i en nordamerikansk kontext som den huvudsakliga forskningen om representation och arkiv står att finna. Föreläsare har exempelvis närmast sig

ämnet utifrån (under)representerade grupper synvinkel. Här kan nämnas Michelle Caswells, Alda Alina Mignonis, Noah Geracis och Marika Cifors (2017) studie om betydelsen av så kallade *community archives*¹ i Kalifornien. Artikelförfattarna använder sig av begreppet *symbolic annihilation* för att belysa de negativa konsekvenserna av att marginaliserade grupper i samhället är frånvarande, underrepresenterade eller representeras på fel sätt i vanliga (en. *mainstream*) arkiv. Representation i arkiv framställs på så vis som något önskvärt och viktigt eftersom bristen därpå får negativa effekter för människors levda erfarenheter.

Ett sista forskningsbidrag värt att omnämna är arkivarien Elizabeth Yakels (2003) artikel *Archival Representation*. Yakel, som är verksam vid University of Michigan, förstår representation på ett annat sätt än tidigare nämnda studier och uppsatser. Begreppet *archival representation* används för att beteckna “the archival function commonly and variously identified as arrangement and description, processing, and occasionally archival cataloging” (Yakel 2003:2). Härigenom förstås representation utifrån grundläggande arbetsuppgifter för arkivarier och arkivassistenter, såsom ordnings- och förteckningsarbete, som grundas i traditionell arkivteori och inte som en reaktion och kritik mot sagda traditionella arkivteori, vilket tidigare nämnda forskningsbidrag får sägas utgöra. Det var en värdefull insikt jag tar med mig när jag undersöker olika förståelser av representation i arkiv.

Personarkiv

I en artikel i tidskriften *Arkiv, samhälle och forskning* ger arkivarien Staffan Smedberg (2009) en utblick över personarkivens särställning i ett arkivteoretiskt sammanhang. Smedberg (2009:10) konstaterar att personarkiv på flera sätt skiljer sig från andra arkiv, exempelvis nämner han svårigheterna med att tillämpa det gängse arkivbegreppet, som har formats av den offentliga sektorn, på personarkiv. Trots, eller möjligtvis på grund av, personarkivens unicitet, finns det inte mycket forskning om dem från en arkivteoretisk och arkivmetodologisk utgångspunkt (Smedberg 2009:6). Smedberg erinrar sig blott ett par svenska studier som berör personarkiv. Dessa behandlar dessutom enbart ordnings- och förteckningsprinciper

¹ Society of American Archivists (SAA) definierar *community archives* som “documentation of a group of people that share common interests, and social, cultural and historical heritage, usually created by members of the group being documented and maintained outside of traditional archives” (Dictionary of Archives Terminology u.å.). I den senaste Arkivutredningens (2019) betänkande *Härifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv* (SOU 2019:58) menar Riksarkivet att det finns flera olika definitioner av *community archives*, men att det som karaktäriserar dem bland annat är ”arkiv- och kulturverksamhet med fokus på en självdefinierad grupp (community) som känner samhörighet kring en gemensam identitet som kan vara kopplad till etnicitet, tro, nationalitet, könsuttryck, sexuell läggning, funktionsvariation eller delat intresse. Inte sällan är utgångspunkten en självuppfattning om att gruppens berättelser inte får utrymme inom de traditionella kulturarvsinstitutionernas ramar” (ibid.:137).

och definitionsfrågan; det sistnämnda berördes i det inledande kapitlet av föreliggande uppsats.

Även i en internationell arkivvetenskaplig kontext tycks personarkiven vara åsidosatta till förmån för arkivbildning kopplad till förvaltning inom den offentliga sektorn. Den kanadensiska arkivarien Catherine Hobbs (2001) skriver i en artikel från 2001 att den dåvarande debatten rörande förvärv och informationsvärdering (en. *appraisal*) av handlingar, fokuserar administrativa och statliga handlingar. Enligt Hobbs (2001:128) är det ett problem eftersom privata och personliga handlingar upprättade av enskilda individer, är så pass annorlunda jämfört med administrativa handlingar, att de måste förstås och hanteras på ett annat sätt. Det krävs med andra ord att principer för förvärv och informationsvärdering, tar hänsyn till att den typen av personliga handlingar faktiskt dokumenterar enskilda personers liv och inte enbart deras kontakt med offentligheten. Om den förståelsen saknas, vilket Hobbs (2001) menar var fallet i början av 2000-talet, riskerar arkivarier att förstå individerna i och bakom personarkiven som sociala representanter för särskilda samhällsroller, snarare än, som Hobbs förespråkar, kreativa individer som handskas med sina liv.

En annan kanadensisk arkivarie och akademiker som tar fasta på Hobbs ovan beskrivna ”silences concerning personal archives in mainstream archival theory” (Hobbs 2001:127), är Jennifer Douglas (2017). Trots att det finns mer litteratur om personarkiv år 2016 än vad det gjorde i slutet av 1990-talet, menar Douglas (2017) att denna tystnad fortfarande delvis kvarstår. Hon ställer sig därför frågan om personarkivens plats i den arkivvetenskapliga utbildningen. Genom att analysera informationsmaterial och kursplaner för 30 olika arkivvetenskapliga program i USA och Kanada, konstaterar Douglas (2017:102) att personarkiv inte bara är marginaliserade i arkivteorin, utan även i arkivutbildningarna. Enligt Douglas (2017:99f) är studier av personarkiv fördelaktiga av flera anledningar; dels synliggörs styrkorna och svagheter med traditionell arkivteori, dels bidrar det till en förståelse hos studenterna av de affektiva dimensionerna av arkivarbete. De affektiva dimensionerna är något jag kommer att återkomma till i kapitlet om mitt teoretiska perspektiv.

Så långt går det alltså att konstatera att personarkiven har erhållit en perifer ställning inom arkivvetenskaplig teori, såväl i Sverige som internationellt. Mot bakgrund av det bidrar föreliggande uppsats till att fylla en rådande kunskapslucka. Samtidigt är det arkivvetenskapliga intresset för personarkiv inte obefintligt, vilket två

amerikanska bidrag, en antologi (Lee 2011) och en monografi (Cox 2008), vittnar om. Båda två fokuserar däremot personarkivens förutsättningar och utmaningar i digitaliseringens tidevarv, vilket är en annan aspekt av personarkiv än den som belyses genom min uppsats.

Ett något större intresse för personarkiv som studieobjekt har studenter i arkivvetenskap vid svenska lärosäten uppvisat, vilket de många uppsatser som har skrivits i ämnet ger uttryck för (se exempelvis Antrenski 2018; Lundberg 2012; Malmbjer 2016). Mina Beik och Martin Westlund (2022) intresserar sig i sin masteruppsats för det personliga arkivmaterialets karaktär, det vill säga personarkiv, och hur arkivarier arbetar med den sortens material. En av frågorna de ställer till arkivarierna som medverkar i studien berör hur de ställer sig till frågan om representation när de väljer vilket material som ska tas emot. Uppsatsförfattarna konstaterar att "[...] det finns en medvetenhet om bristande representation i arkivbeståndet och att det finns en önskan om att åtgärda denna brist" (Beik & Westlund 2022:28). Samtidigt är det enbart en fråga av många som studien ställer och författarna efterfrågar därför vidare forskning som fördjupar sig i social representation (a.a.:60). Genom att i föreliggande uppsats föra samman två forskningsfält inom arkivvetenskapen – representation och personarkiv – är det uppenbart att det här finns en kunskapslucka att fylla.

Arkivariens makt över minnet

Ett tredje forskningsfält som min uppsats ansluter sig till, är det om arkivens starka koppling till makt och formandet av minne. Företrädare för fältet betonar att arkiv alltid har varit en fråga om makt (Schwartz & Cook 2002). Som maktutövare kontrollerar arkiven vad vi kan veta om vårt förflutna; genom de praktiker som präglar arkiven, väljer arkivarierna vilka handlingar som ska sparas respektive förstöras. På så sätt knyts även arkivarierna som utövare av sagda praktiker, starkt an till frågor om makt över minnet. De kanadensiska arkivarierna och arkivteoretikerna Joan M. Schwartz och Terry Cooks (2002:4f) poäng är att den makt som arkiven besitter sällan ifrågasätts eftersom makten har naturaliserats och därför nästintill är osynlig. Vidare fungerar arkivpraktikerna som upprätthållare av myten av arkivarien som en objektiv och passiv väktare av sanningen. Den amerikanska arkivarien Elisabeth Kaplan (2002:209f) visar på att kritiska frågor om objektivitet och makt har förekommit alltsedan 1970-talet inom samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning, såsom antropologi, men att samma debatt inte tycks ha nått arkivarieprofessionen förrän på 1990-talet.

Vetenskapen om att arkiv och arkivarier utövar makt och därigenom formar vårt gemensamma minne aktualiserar en rad frågor, varav en berör hur arkivarier och arkivassistenter ska förhålla sig till den insikten i praktiken. Ett förslag framförs av Margaret Hedstrom (2002:43), verksam vid University of Michigan School of Information. Hedstrom argumenterar för att snarare än att förneka maktstrukturerna, bör arkivarier bli mer medvetna om makten genom att erkänna den, både inför sig själva och inför användarna. Genom att synliggöra och tillvarata de tolkande aspekterna av arkivpraktikerna, såsom värdering och förmedling, skapas spår av en självmedvetenhet med vilken användarna kan läsa och förstå arkivmaterialet. Som jag förstår Hedstrom handlar det i grund och botten om att som arkivarie vara transparent inför arkivens användare med vilka val som har gjorts och hur dessa val har påverkat vilka handlingar som förekommer i arkiven.

Förflyttar vi oss från ett nordamerikanskt sammanhang så har den svenske historikern och arkivarien Samuel Edquist (2019) befattat sig med frågor om minne och kulturarv. Empiriskt befinner sig min uppsats förhållandevis långt från Edquists studie vars syfte är att ”analysera urvalsprocesserna bakom det långsiktiga bevarandet av arkivhandlingar i Sverige under de senaste decennierna: vad som gör att vissa saker bevaras men andra inte” (Edquist 2019:15). Edquist behandlar främst statliga offentliga arkiv medan jag undersöker personarkiv, vars förutsättningar skiljer sig åt i och med att de omfattas av olika strikta juridiska ramar.

Det som gör Edquists studie intressant för min egen är att han förstår arkivväsendet som en historiekulturell aktör, och medskapare av kulturarvet genom att arkiven ständigt befattar sig med valet mellan att bevara och gallra (Edquist 2019:14). Dessutom positionerar han sig inom forskningsfältet minne och kulturarv och belyser hur förbisett arkivväsendet är inom kulturarvsforskningen (Edquist 2019:33ff). Vidare har Edquists (2019:43f) studie varit betydelsefull för min egen undersökning eftersom han, likt jag, under arbetets gång vidgat sitt perspektiv och riktat mer uppmärksamhet mot ett större politiskt sammanhang där arkivväsendet ingår. Den typen av kontext är viktig för att förstå de praktiker som studeras. Jag kommer beskriva mer ingående i kapitlet om metod och material hur det påverkade mina val av fältmetoder.

Teoretiska perspektiv

Nedan följer en redogörelse för uppsatsens teoretiska perspektiv. Kapitlet inleds med en beskrivning av kritiska kulturarvsstudier som utgör den ena halvan av mitt ramverk, för att därefter presentera uppsatsens andra teoretiska hälft: *person-centred archival theory*.

Kritiska kulturarvsstudier

Kulturarv, skriver arkeologen och kulturarvsforskaren Laurajane Smith (2006:44), är inte en sak, en byggnad eller något annat materiellt objekt. I stället är det fråga om en kulturell process, i vilken handlingar för att minnas skapar sätt för att förstå samtiden. Med andra ord är inte heller kulturarv något som är förlagt i dåtiden (Smith 2006:1). Kulturarv handlar delvis om att skapa mening i samtiden, och framtiden, med hjälp av dåtiden. Kulturarv är något som görs genom en rad aktiviteter som innefattar att: minnas; kommunicera och förmedla minnen och kunskap; hävda och uttrycka identitet samt sociala och kulturella värden (Smith 2006:83). Människor engagerar sig på olika sätt *i* och *med* kulturarv. Identitet blir här ett centralt begrepp för att förstå kulturarv. Det kulturarv skapar enligt Smith (2006:6, 83), är sociala nätverk och relationer som i sin tur skapar en känsla av tillhörighet och identitet. På så sätt spelar kulturarv en betydelsefull roll när värderingar och identiteter valideras. Det är viktigt att förstå att identitet(er) ständigt skapas på nytt och omförhandlas när människor, grupper och institutioner omvärderar betydelsen av det förflutna utifrån samtidens sociala, kulturella och politiska behov.

Smiths (2006:3, 56) utgångspunkt är att alla kulturarv är immateriella. Det innebär inte att hon avfärdar eller bortser från de materiella och prediskursiva aspekterna utan snarare är det ett försök till att problematisera och avnaturalisera föreställningen om att kulturarv till sin natur skulle vara materiellt. Hennes huvudpoäng är att platser och objekt inte är kulturarv enbart genom att existera utan att de tillskrivs värden av kulturarv just eftersom de omgärdas av bevarandeprocesser. Jag kommer använda Smiths teoribildning bland annat för att förstå att arkiven och personarkiven samt handlingarna som de utgörs av, inte i sig är kulturarv utan blir kulturarv genom de praktiker och aktiviteter som omgärdar dem.

Laurajane Smith (2006) argumenterar även för att kulturarv ska förstås som en diskurs. Närmare bestämt menar hon att det finns en hegemonisk diskurs om kulturarv som formar hur vi tänker på och talar om kulturarv: Authorized Heritage Discourse (AHD) (2006:11). AHD är en diskurs som utgår från experters kunskap och makt samt är institutionaliserad genom statliga kulturutövare. Smiths (2006:13) syn på en auktoriserad kulturarv diskurs grundar sig i kritisk realism och en förståelse att sociala relationer är materiella och har materiella följder. Smith (2006:17, 28) härleder uppkomsten av AHD till 1800-talets Västeuropa och utvecklingen av och de värderingar som präglade det samhället, såsom nationalism. Den insikten är värdefull för att förstå vad AHD faktiskt premierar, det vill säga en identitet kopplad till nationen och det övre skiktet av samhällsklasser, och i förlängningen vad den osynliggör, nämligen andra typer av identiteter och de grupper som inte ingår i ett övre samhällsskikt. En av följderna av AHD är att maktrelationerna som gett upphov till den aktivt fördunklas. Genom att sätta ett likhetstecken mellan dåtid och kulturarv, gör AHD vissa grupper, nämligen experter såsom historiker och arkeologer, till legitima talespersoner för det förflutna medan andras omdöme ogiltigförklaras (Smith 2006:29).

Det finns visserligen andra kulturarv diskurser utöver AHD och trots att den genom sin hegemoni verkar för att nedvärdera och dölja utmanande diskurser, ifrågasätts den såväl av externa grupper som inifrån (Smith 2006:299). Det finns kulturarvsexperter som aktivt arbetar för att bredda vad som definieras som kulturarv och som utvecklar praktiker som erkänner en mångfald av kulturarvsupplevelser. Som beskrivits ovan så förstår Smith kulturarvsexperter som de yrkesutövande inom fält som hanterar och gör kulturarv. För henne handlar det om historiker, arkeologer och arkitekter som arbetar vid eller intresserar sig för museer eller platser som förstås som kulturarv. Arkiv och arkivarier tycks Smith helt och hållet bortse från. I det förra kapitlet som redogjorde för tidigare forskning berörde jag hur arkivväsendet är förbiset i kulturarvsforskning (se Edquist 2019:33ff). Mot bakgrund av det, är det angeläget att föra in Smiths teoribildning även på arkivområdet eftersom arkiv och de som arbetar i och med arkiven, också gör kulturarv och måste förhålla sig till rådande diskurser om kulturarv.

Person-Centred Archival Theory

I 2022 års höstnummer av den vetenskapliga tidskriften *Archivaria*, som ges ut av *Association of Canadian Archivists* (ACA), skisseras ramverket för en ny typ av arkivteori och -praktik (Douglas, Ballin & Lapp 2022). Författarna beskriver denna teoretiska utgångspunkt som att:

We define person-centred approaches in the context of archival theory and praxis broadly, as those that shift attention from the record, where it has traditionally been almost exclusively focused, to the people who create, keep, use, and are represented in records.

Douglas, Ballin & Lapp 2022:5

Även om ramverket kan beskrivas som nytt är författarna noga med att betona att de inte är de första som riktar fokus bort från arkivhandlingarna i sig och mot människorna som upprättar, förvaltar och använder arkivhandlingarna. Traditionellt sett har dessa aspekter förbisetts inom arkivteorin och det praktiska utövandet, men det senaste decenniet har den arkivvetenskapliga litteraturen präglats av att fokus förflyttats till personerna som påverkar och påverkas av arkivhandlingarna. Det gäller huvudsakligen inom områden som berör exempelvis community archives och grupper i samhället som på olika sätt tagit skada av det arbete som utförs i arkiven. I ovan nämnda specialnummer av *Archivaria* sammanförs dessa olika tankar till vad som kan betecknas som en personcentrerad arkivteori. Samtidigt utmärks det av en öppenhet inför att en sådan teori och praktik kan definieras på många olika vis. Således betraktar jag min uppsats som ett tillfälle att vidareutveckla denna teoribildning genom att föra in den i ett svenskt sammanhang av personarkiv.

Tre nyckelteman som utmärker en personcentrerad arkivteori kan identifieras. För det första erkänner den personcentrerade arkivteorin att traditionell arkivteori och praktikerna sprungna ur denna, har orsakat skada hos individer och grupper i samhället (Douglas, Ballin & Lapp 2022:13f). Det är genom utvecklingen av nya teorier och metoder för arkiven som den sortens skador kan åtgärdas. Det andra nyckeltemat behandlar *relationality* som inom personcentrerad arkivteori refererar till de ”affektiva, känslomässiga, och ibland fysiska relationer som formas mellan arkivmaterial och de personer som aktiverar det” (Douglas, Ballin & Lapp 2022:14, min översättning). I min uppsats är det relationerna mellan intervjupersonerna och personarkiven som kommer att analyseras. Personarkiv i den här bemärkelsen inbegriper såväl arkivbildaren som arkivmaterialet. Den personcentrerade arkivteorins betoning på relationer innefattar även en förståelse för att omtanke och känslor är grundläggande för att bygga och upprätthålla den typen av relationer som präglar arkivarbete.

Ramverkets andra nyckeltema har stora likheter med det tredje som utmärks av ett fokus på känslorna och erfarenheterna hos de grupper och individer som har kopplingar dels till varandra, dels till arkivhandlingarna (Douglas, Ballin & Lapp 2022:15f). Något underförstått är det främst de personer som antingen omnämns i arkivmaterialet eller som står bakom det som åsyftas här, det vill säga de som har

tagit skada av den traditionella arkivteorins praktiker. Eftersom föreliggande uppsats utgår från de yrkesverksamma arkivariernas och amanuensens förståelser, är det den gruppens upplevelser som jag kommer förhålla mig till. En annan aspekt av det tredje nyckeltemat som jag emellertid kommer ta hänsyn till, är uppfattningen om att känslor bör vara en central angelägenhet för de yrkesutövande i arkiven, beslutsfattarna och institutionerna.

Metod och material

I föreliggande kapitel redogör jag för uppsatsens metodologiska val, samt för urval och studiens genomförande. Därefter redovisas hur materialet har analyserats. Slutligen följer en diskussion om vilka etiska överväganden som aktualiserats genom studien.

Intervju

Materialet som ligger till grund för uppsatsen har huvudsakligen samlats in genom semistrukturerade intervjuer. Som metod är intervjun ett sätt för forskaren att tillsammans med den som intervjuas, skapa kunskap om något som man inte känner till eller önskar veta mer om (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022:57). Samtidigt präglas det som sägs under en intervju av ”den sociala och språkliga kontexten” och är på så vis ”ett resultat av ett samtal på en viss plats och vid ett visst tillfälle” (a.a.:57; 78). Av den anledningen kan det vara fördelaktigt att komplettera intervjuer med andra metoder för att på så vis kunna säga mer om det som studeras. Det är däremot inte unikt för intervjun som metod att det sociala samspelet har betydelse för vilket material som samlas in. Företrädare för reflekterande forskning betonar att forskningsprocessen präglas av ett interaktivt samspel mellan forskare och studiesubjekten (Alvesson & Sköldberg 1994:13). Det är även en utgångspunkt denna uppsats delar. Vidare förstår jag det som att forskaren oundvikligen går in i forskningsprocessen med en viss förförståelse för ämnet som kommer att ha betydelse för hur forskaren positionerar sig i fältet och vad forskaren kommer att se och rikta sin uppmärksamhet mot.

Anledningen till att uppsatsen utgår från kvalitativa metoder, däribland intervjuer, är för att dess syfte kräver en metod som utgår från studiesubjektens perspektiv – en utgångspunkt som utmärker de kvalitativa metoderna (Alvesson & Sköldberg 1994:10). Vidare tenderar kvantitativa metoder i form av statistik över sociala fenomen att dölja tvetydigheter (a.a.:11). Inom kvalitativ forskning å andra sidan, tillåts flera olika tolkningsmöjligheter. Med hjälp av kvalitativa intervjuer tillåts således jag som forskare, skapa mångfacetterad kunskap om hur arkivarier förstår representation i relation till personarkiv. Eftersom uppsatsens syfte tar sin utgångspunkt i arkivariers förståelse av begreppet representation, är intervjuer en lämplig metod för att skapa kunskap om det.

Att intervjuerna är semistrukturerade innebar att jag utgick från en intervjuguide (se bilaga 1) som är uppbyggd kring olika teman med på förhand bestämda frågor. Samtidigt är varken frågorna eller frågornas följd standardiserade – frågorna anpassades efter respektive intervjusituation. Likaså är intervjuguiden utformad för att vara öppen för följdfrågor och på så vis fungerade den även som ett stöd för mig under intervjuerna genom att den hjälpte mig att inte tappa riktningen. Genom att inte vara bunden till en standardiserad frågemall är det möjligt att få en bredare och mer nyanserad bild av det som studeras (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022:60). Eftersom jag ville utgå från hur de intervjuade personerna förstår representation, var det nödvändigt med ett intervjuformat som kunde anpassas efter respektive intervjusituation och de svar som framkom där. Formuleringen av intervjufrågor försvarades av att representation såväl är det jag studerar som ett begrepp jag använder mig av (jfr Jönsson 2017b: 9). Det innebar att inte enbart intervjuguidens utformning behövde anpassas efter respektive intervjupersons förståelse av begreppet, utan att det blev nödvändigt att även anpassa intervjufrågorna utefter det. I praktiken innebar det att jag ställde frågor som kunde tolkas på flera olika sätt av personen som blev intervjuad.

Urval och genomförande

För att visa på att personarkiv bevaras vid institutioner med delvis olika förutsättningar och uppdrag, kontaktades en bredd av kulturarvsinstitutioner med en förfrågan om att få intervju en arkivarie som på något sätt arbetar med personarkiv. Genom min utbildning och mitt arbete som arkivassistent – där jag ordnat och förtecknat ett antal personarkiv – har jag på olika sätt kommit i kontakt med kulturarvsinstitutioner som bevarar personarkiv. Den förförståelse som jag gick in med i studien har således påverkat urvalet av institutioner. Man kan tala om att min individuella och akademiska situation påverkade vilka kulturarvsinstitutioner som kontaktades och följaktligen vilka intervjupersoner som deltog i studien (jfr Hughes Tidlund & von Unge 2022:49) En av institutionerna kontaktades för att deras profil ansågs kunna tillföra ett intressant perspektiv till analysen. Av elva kontaktade institutioner var det två som tackade nej till att delta.

Sammanlagt genomfördes nio intervjuer vid åtta olika kulturarvsinstitutioner. Intervjuerna har varit mellan 45 minuter och 1 timme och 20 minuter långa. Jag lät kulturarvsinstitutionerna själva avgöra vem i verksamheten som var bäst lämpad för att bli intervjuad om ämnet, med undantag för tre fall där jag direkt kontaktade personal som jag visste arbetade med personarkiv i olika delar av verksamheterna.

Samtliga intervjupersoner är inte arkivarier, jag har även intervjuat arkivassistenter och amanuenser. Även om min utgångspunkt var att intervju arkivarier, ser jag det som en fördel att sammansättningen av intervjupersoner belyser att det är olika yrkesroller som faktiskt arbetar med personarkiv. Att utesluta någon enbart på grund av att denne inte har titeln arkivarie vore att utelämna en del av verkligheten, vilket vore kontraproduktivt för analysen. Vidare har de intervjuade personerna olika roller i den verksamhet de arbetar i; somliga har haft chefspositioner medan andra arbetar huvudsakligen med att ordna och förteckna arkiv eller med utåtriktad verksamhet.

När jag skickade ut intervjufrågan till de olika kulturarvsinstitutionerna, presenterade jag mitt uppsatsämne övergripande och skrev att uppsatsen skulle handla om representation och personarkiv. Jag förtydligade att det var den intervjuades förståelse av representation som jag var särskilt intresserad av att ställa frågor om. Precis som med intervjuguiden och intervjufrågorna ville jag inte riskera att styra intervjupersonerna genom att vara alltför specifik och på så vis riskera att utesluta något perspektiv. Vid ett par tillfällen uppstod en viss osäkerhet från intervjupersonernas sida och att de ville veta vad jag menar med representation i arkiv. Eftersom jag inte gick in i fältet med en egen definition av representation, förklarade jag att uppsatsen tar sin utgångspunkt i den arkivetenskapliga forskningen om ämnet som ofta behandlar hur olika grupper i samhället är underrepresenterade i arkiven. Vagheten har säkerligen inneburit både för- och nackdelar för studien. Som forskare vill jag givetvis undvika att intervjupersonerna känner sig osäkra eller obekväma, och det går inte att utesluta att vagheten var orsaken till att två av de kontaktade institutionerna tackade nej. Samtidigt fungerade det som en konversationsstartare genom att intervjuerna kunde utgå från osäkerheten kring vad representation innebär och därigenom framträdde flera olika betydelser av representation i arkiv. Dessutom berättade en av intervjupersonerna att det hade lett till en diskussion på arbetsplatsen om vad representation kan innebära.

Eftersom jag önskade att intervjuerna skulle ske vid ett möte ansikte mot ansikte, gärna på intervjupersonernas arbetsplatser, var urvalet av intervjupersoner beroende av ytterligare en faktor: geografiskt avstånd. Skälet till det är att jag förstår intervjusituationen som ett mellanmänniskt möte där en relation etableras mellan mig som forskare och den som blir intervjuad. Dessutom är den intervjuade personens arbetsplats passande för en intervju som handlar om dennes arbete och yrkesroll eftersom det finns en närhet till ämnet man talar om. Det ger en närhet till

arkivariernas och amanuensens situerade praxis som kan ge spännande nya ingångar i materialet och analysen (jfr Eleonorasdotter 2021:80). Sex av intervjuerna genomfördes på detta vis, medan tre intervjuer skedde digitalt genom videomöten. I samtliga tre fall gav jag två förslag: att vi kunde ta intervjun på deras arbetsplats eller som ett digitalt videomöte. Etnologerna Charlotte Hagström och Susanne Nylund Skog (2022:136) menar att covid-19 har gjort människor bekvämare med att mötas på digitala plattformar och att en intervju via en skärm därför blir ”något annat idag än det var före 2020”. Det ses inte längre som en nödlösning utan kan snarare bredda urvalet av intervjupersoner. Något liknande kan sägas om föreliggande studie. Även om jag fortfarande ser det som värdefullt att låta intervjuens ämne återspeglas i platsen för intervjun, upplevde jag att de digitala intervjuerna fungerade lika bra som de intervjuer som var fysiska möten.

Styrdokument och kulturpolitiska texter

Utöver intervjuerna har styrdokument för de undersökta kulturarvsinstitutionerna samt kulturpolitiska texter, såsom Statens offentliga utredningar (SOU:er) och en proposition, analyserats. I studiens inledande skede hade jag för avsikt att genomföra en renodlad intervjustudie, men i takt med att materialinsamlingen fortskred framgick det att de institutionella ramarna var avgörande för hur intervjupersonerna förstod och förhöll sig till representation. Likaså är det nödvändigt att ta kulturpolitiska texter i beaktning eftersom representation i grund och botten är en politisk fråga. Textanalysen fungerar som ett nödvändigt komplement till intervjuerna för att förstå deras uttalanden och för att ge analysen ett djup. Samtidigt ligger tonvikten på intervjuerna eftersom uppsatsens syfte och frågor fokuserar de intervjuerades förståelse och förhållningssätt till representation. Således kommer inte textanalysen presenteras separat i något av uppsatsens analyskapitel, utan den kommer integreras med analysen av intervjuerna när det anses vara befogat.

Urval och genomförande

Urvalet av styrdokument för de undersökta kulturarvsinstitutionerna har i viss utsträckning styrts av vad för slags dokument som funnits att tillgå. I vilken mån det finns styrdokument har varierat beroende på vilken slags institution det är; statliga myndigheter har andra krav på sig jämfört med exempelvis en ideell förening och det får även betydelse för vilka slags styrdokument som finns. Styrdokument som har analyserats är policys och riktlinjer för förvärv av enskilda arkiv.

Vad gäller utredningar och propositioner har det på grund av det omfattande materialet varit nödvändigt att göra tydliga avgränsningar. Jag har begränsat mig till att huvudsakligen analysera utredningsbetänkanden, men där det har saknats en relevant SOU har jag i stället analyserat en proposition. SOU:erna som valts ut har tagit ett helhetsgrepp på antingen kulturpolitiken, kulturarvspolitiken eller arkivpolitiken. Som tidsmässig avgränsning satte jag 2009, då den senaste kulturutredningen presenterade sitt betänkande, med undantag för arkivutredningarna där jag gått tillbaka till 1988 och det betänkande som låg till grund för arkivlagen (SFS 1990:782). De kulturpolitiska texterna utgörs av betänkanden av fyra offentliga utredningar, varav tre är arkivutredningar, samt en proposition.

Analytisk metod

I enlighet med etnologen Barbro Klein (1990) förstår jag transkribering som en analytisk akt som kan medföra oanade insikter. Med andra ord betraktar jag transkriberingsmetoden som en del av den analytiska metoden; de val som görs får betydelse för hur materialet förstås och tolkas. Samtliga intervjuer spelades in och har därefter skrivits ut i sin helhet. Med uppsatsens syfte i åtanke noterade jag tystnader under intervjuerna eftersom jag anser att det kan belysa huruvida representation upplevs som ett svårt ämne att prata om (jfr Hagström & Nylund Skog 2022:146). Utgångspunkten var att transkribera så ordagrant som möjligt för att inte gå miste om några potentiella insikter och tolkningar. Intervjucitaten som förekommer i uppsatsens analyskapitel speglar till viss del detta val, men återges lätt redigerade för att underlätta läsbarheten. Med tanke på att studien inte syftar till att undersöka muntlig kommunikation anser jag det vara befogat.

Analysen påbörjades kort sagt redan under transkriberingsprocessen för att därefter fortsätta genom att jag öppet läste igenom materialet för att lära känna det, varefter återkommande teman och mönster framträdde (Kaiser & Nylund Skog 2002:278f). Det analytiska arbetet har utmärkts av att jag har pendlat mellan teori och empiri (se Kaiser & Nylund Skog 2022:300). På så sätt har mitt teoretiska ramverk fungerat som analytiska redskap genom vilka analytiska teman har framträtt i materialet. Det är även dessa teman som uppsatsens analyskapitel är strukturerade efter.

För analysen av styrdokument och kulturanalytiska texter har jag tagit inspiration från pedagogikforskaren Pär Widéns (2019) beskrivning av kvalitativ textanalys som metodansats, vilken bygger på en hermeneutisk tradition. Widén (2019:195ff)

identifierar tre analytiska dimensioner genom vilka en text kan tolkas. Vid läsningen av styrdokumentet och de kulturpolitiska texterna har jag uppehållit mig vid den tredje dimensionen, som handlar om att ”tolka vilka innebörder som texten får i relation till ett sammanhang utanför själva texten” (Widén 2019:195). Jag har således analyserat texterna för att skapa förståelse för hur de relaterar till intervjupersonernas förståelse av och förhållningssätt till representation; det är förhållandet dem sinsemellan som jag intresserar mig för och inte texterna i sig.

Etiska överväganden

Som med all forskning som berör människor aktualiseras frågan om forsknings- och forskareetik. Att vara medveten om de etiska aspekterna av forskning är viktigt eftersom de val som forskaren gör kan få konsekvenser för de människor som forskaren möter i fältet (Hughes Tidlund & von Unge 2022:47). För att ta hänsyn till en grundläggande forskningsetisk princip gav intervjupersonerna sitt informerade samtycke till att delta i studien (a.a.:51). Intervjupersonerna informerades således om studiens övergripande syfte, att deras deltagande var frivilligt och att de hade rätt att avbryta sin medverkan. Vidare har jag varit noggrann med behandla de insamlade uppgifterna om intervjupersonerna med konfidentialitet. Det innebär att ljudfiler och transkriptioner har förvarats så att ingen obehörig haft tillgång till dem (Svensson & Ahrne 2022:36; jfr Hagström & Nylund 2022:144). Ljudfilerna kommer att raderas när uppsatsen är färdigställd. I de transkriberade intervjuerna förekommer inga personuppgifter.

Vidare har jag behövt ta ställning till huruvida intervjupersonerna och kulturarvsinstitutionerna de arbetar vid skulle presenteras vid namn i uppsatsen. Etnologen Oscar Pripp (2011:82) beskriver anonymisering som en ”forskningsetisk skyldighet” och menar att det finns flera anledningar till att anonymisera intervjupersonerna, även om inte de själva önskar det. De analytiska kategorier och tolkningar som forskaren använder sig av för att förstå och ”omtolka fältets enskildheter till något övergripande” behöver inte nödvändigtvis överensstämma med hur intervjupersonerna kategoriserar och uppfattar verkligheten (ibid.). Redan i ett tidigt skede av processen togs därför beslutet att varken nämna intervjupersonerna eller institutionerna vid deras riktiga namn i uppsatsen, vilket intervjupersonerna informerades om. Min upplevelse var att intervjupersonerna på ett ärligt sätt berättade hur de förhåller sig till en fråga som i grunden är politiskt laddad och som flera beskrev som svår. Av den anledningen vill jag inte riskera att uppsatsen uppfattas som utpekande genom att enskilda personer namnges.

När kvalitativa metoder tillämpas är däremot anonymisering i praktiken omöjligt på grund av forskarens närhet till forskningsdeltagarna (Hughes Tidlund & von Unge 2022:58). Inom etnologin är det därför vanligt med pseudonymisering, det vill säga att intervjupersonerna ges fingerade namn. Samtliga namn på intervjupersoner och arkivbildare som förekommer i uppsatsen är fingerade. I det kommande kapitlet presenteras intervjupersonerna med fingerade namn och en kort bakgrund, såsom titel, arbetsplats och utbildning. Genom att göra det, går det inte att utesluta att de kan komma att bli identifierade av någon med insyn i arkivvärlden. Här har det varit nödvändigt att göra en avvägning mellan forskningsetik, som berör frågor om de medverkande i forskningen, och forskareetik, som berör själva hantverket (Vetenskapsrådet 2017:12). Eftersom intervjupersonerna är införstådda med att de kan komma att bli igenkända, har jag trots allt valt att presentera dem med sådana faktorer som kan ha betydelse hur de förhåller sig till och förstår representationsfrågan; arkivarier är inte en homogen grupp, utan består av individer som verkar utifrån olika förutsättningar. Att inte vara tydlig med det för läsaren, skulle innebära en mindre ärlig och transparent analys, vilket inte går i linje med god forskareetik.

Presentation av intervjupersoner

För att inför analysen ge läsaren en tydlig och överskådlig bild av intervjupersonerna och kulturarvsinstitutionerna de arbetar vid, presenteras intervjupersonerna här kort med fingerade namn, titel, utbildning och arbetsplats.

Jeanette arbetar sedan tio år tillbaka på ett regionalt museum och har ungefär sammantaget femton års erfarenhet av arkivarbete. Majoriteten av tiden har hon arbetat där som arkivassistent, men är numera arkivarie. Jeanette har en arkivvetenskaplig utbildning.

Lena arbetar sedan några år tillbaka som arkivarie vid ett nationellt bibliotek för genusforskning som bevarar arkivmaterial. Hon har läst arkivvetenskap och har ungefär femton års erfarenhet av arkivsektorn.

Simon tog examen från en arkivvetenskaplig utbildning för ungefär sex år sedan och har sedan dess arbetat vid ett par arkivinstitutioner. Sedan knappt ett år tillbaka arbetar han som arkivarie vid ett universitetsbibliotek.

Britta som är chef vid ett kommunarkiv med femton anställda har jobbat med arkiv sedan närmare tjugo år tillbaka. Britta har läst arkivvetenskap.

Sara har arbetat som arkivarie på ett nationellt arkiv i drygt femton år. Hon har en arkivvetenskaplig utbildning. Det senaste decenniet har hon huvudsakligen arbetat med enskilda arkiv.

Susanne är chef vid en regional enskild arkivinstitution. Hon har varit chef i närmare tjugo år och arbetat på samma arkiv i ytterligare några år innan dess. Susanne som har en tvärvetenskaplig bakgrund, har inte läst arkivvetenskap men har däremot undervisat i det.

Jenny arbetar sedan drygt tio år tillbaka som arkivarie på ett större kommunarkiv. Hon är ansvarig för arkivleveranser till arkivinstitutionen.

Monica som är konstvetare, har arbetat som amanuens i arkivet vid ett statligt museum för konst, i drygt 30 år. Hon har ordnat och förtecknat ett flertal personarkiv.

Helena arbetar sedan på samma kommunarkiv som Jenny, men med utåtriktad och pedagogisk verksamhet och har gjort det i knappt sju år. Hon är både arkivarie och arkivpedagog och har läst arkivvetenskap.

Begreppet

Vad som nu följer är uppsatsens analys som är disponerad över tre kapitel. De tre kapitlen är i sin tur uppdelade i tre avsnitt och tillika teman som framkom vid analysen av materialet. I detta första analyskapitel behandlas uppsatsens första frågeställning om vilken betydelse de intervjuade personerna tillskriver begreppet representation.

Att spegla samhället - inom uppdragets ramar

Representation som begrepp visade sig vara svårfångat; nästintill ingen av intervjupersonerna hade en fullständigt tydlig bild av vad representation innebar för dem. Flera ställde sig dessutom redan vid vår initiala kontakt per mejl eller i inledningen av intervjuerna, frågande till vad jag menade med representation. I ett relativt tidigt skede av materialinsamlingen stod det således klart att representationsbegreppet inte på något sätt var entydigt; det uppfattades snarare som tämligen komplext. Monica menade att representation kan förstås på olika sätt och förklarade vidare att "[e]n bild är också en representation. En målning är också en representation. Och då kan representationen vara på det väldigt lilla, på mikrokosmos, och det kan vara på makrokosmos. Från det minsta lilla till det stora" (Intervju med Monica). Monicas uttalande tyder på att representation inte är ett givet begrepp i en arkivkontext, vilket kommer behandlas mer ingående i nästa analysavsnitt. I stället var ett konstvetenskapligt synsätt på representation nära till hands för henne i egenskap av konstvetare. Det visar på begreppets komplexitet och att man inte bör ta för givet att två personer talar om samma företeelse enbart för att de använder samma ord. Återkommande i flera av intervjuerna var däremot tankar om att representation i grund och botten handlar om att arkiven ska spegla samhället. Jenny var en av de som förstod representation på det sättet, även om hon ställde sig något tveksam till begreppet i sig:

Ja alltså jag har ju sett det som så att man ska ta emot arkiv som underlättar forskning om [kommunen]. Då ingår det ju i det om man ska kunna genomföra forskning om [kommunen], så måste det finnas ett brett källmaterial. Och sen om man väljer att kalla det för representation eller inte liksom. Men, som jag ser det så har vi ett uppdrag att liksom spegla samhällets bredd.

Intervju med Jenny

Jennys förståelse av representationsbegreppet kan alltså sammanfattas som att det innebär att arkiven ska spegla samhällets bredd och från hennes perspektiv ingår det som en del av kommunarkivets uppdrag att göra det. Vidare är betoningen på att det är forskning och källmaterial om den just den specifika kommunen

intressant; arkiven ska visserligen spegla samhället, men inte hela samhället utan en specifik del av det. Vilken del som är aktuell beror på institutionens uppdrag:

Nej men det ska ju spegla, det beror på vad det är för typ av arkivinstitution kanske, men ändå spegla samhället på något sätt. Liksom hur det ser ut vid olika tidpunkter och så vidare. Och då är det ju förstås viktigt att många delar ska vara representerade helt enkelt, det tycker jag ju definitivt. Men sen visst som folkminnes[arkiv] blir det ju en typ kanske för sig och så liksom olika. Sen kan det vara lokala arkiv förstås, att det blir ju lätt att de samlas där då kanske, i fall det är en lokal anknytning och så vidare.

Intervju med Lena

Som jag förstår Lena så blir det en på sätt och vis naturlig uppdelning av arkiv mellan olika arkivinstitutioner eftersom de har olika inriktningar och därmed uppdrag. För ett folkminnesarkiv är det angeläget att inneha ett visst slags arkivmaterial, om än en bredd av det. Även geografi har betydelse; för exempelvis ett kommunarkiv – som kan förstås som en form av lokalt arkiv – handlar inte representation om att hela det svenska samhället ska återspeglas genom arkiven, utan då är det bredden i den aktuella kommunen som är av betydelse.

Britta uttryckte snarlika tankar och menade att arkiven på kommunarkivet där hon arbetar, är långtifrån representativa för kommunen eftersom de är mansdominerande – vilket hon inte ansåg återspegla samhället som består av ”barn och pensionärer, människor från andra länder och alla subkulturer vi har och allting” (Intervju med Britta). Vidare ställde hon sig frågan ”vilket ansvar vi har på arkiven att samla in de här gruppernas historia” (ibid.). Ett rakt svar på frågan gav Britta inte, men likväl är det en intressant reflektion som knyter an till en diskussion om huruvida arkivarien även ska vara en aktivist (se exempelvis White, Kelvin & Gilliland 2010:240; Wakimoto, Bruce & Partridge 2013). Aktivism inom arkivarbete handlar om att utmana ett slags *status quo* för att arkiven ska återspegla en mångfald i samhället (Wakimoto, Bruce & Partridge 2013:295). Det finns med andra ord vissa likheter mellan föreställningen om arkivarien som aktivist och flera av de intervjuade arkivariernas förståelse av representationsbegreppet. Genom att förstå arkivarien som en aktivist riktas också uppmärksamheten mot arkivarien som en enskild individ som tar beslut delvis grundade i en personlig övertygelse (jfr Douglas, Ballin & Lapp 2022). Det är en viktig insikt för den fortsatta analysen.

Angående vad det skulle innebära rent konkret att ett arkiv faktiskt speglar samhället och dess bredd förklarade Jeanette det på följande sätt:

Ja men det är ju lite just det här att alla typer av människor ska kunna vara representerade i arkivet eller museet på något vis, att deras liv och historia ska också finnas med som en del av helheten så. Också, att det är viktigt att man inte bara kan se sig själv i det utan att man också

kan se andra som är annorlunda. Eller annorlunda, ja att det finns andra liv än ens eget. Så att det är både och men att det ska ge en bredare blick av samhället.

Intervju med Jeanette

Representation enligt Jeanettes förståelse innebär med andra ord att alla människor ska kunna känna att material som de på något sätt kan identifiera sig med, bevaras i arkiven. Viktigt för Jeanette var emellertid att det inte enbart handlar om att var och en ska kunna sig se sig själv representerad – även om det är en viktig del – utan att människor ska kunna få kunskap om andra människors förutsättningar och levnadsvillkor. För att det ska vara möjligt är det däremot nödvändigt att det finns arkivmaterial bevarat som belyser olika människors livsvillkor. Frågan om hur arkivmaterialet bör göra det var något Sara funderade på:

Sara: Jag tänker att det innebär, att det skulle kunna innebära att personer med olika bakgrund kan hitta material som de känner igen sig i, upprättat av personerna själva. Alltså inte beskrivet av någon annan. Vilket ju är ett problem när det gäller historiska källor, att det är oftast någon annan som beskriver det som avviker eller så.

Lovisa: Varför är det viktigt att det inte är beskrivet av någon annan?

Sara: Det går ju att utläsa saker ur sånt som är skrivet av någon annan också såklart, men det är ju generellt bra med att personer får uttrycka sig själva och inte de andras perspektiv så att säga. Utan att det kommer tillföra någonting, ju fler röster som kan höras.

Intervju med Sara

Att arbeta mot att arkivmaterialet är upprättat av de människor som materialet handlar om, var en grundläggande aspekt av representationsbegreppet för Sara. För att människor överhuvudtaget ska kunna identifiera sig med arkivmaterialet är det betydelsefullt att flera olika perspektiv får komma till tals, vilket företrädesvis görs genom att det inte är en och samma grupp som upprättat arkivmaterialet. Den innebörd och betydelse som Sara och Jeanette tillskrev representationsbegreppet går dock delvis emot hur det beskrivs i propositionen *Kulturarvspolitik* (Regeringens proposition 2016/17:116):

I stället för idén om att vi alltid ska kunna återfinna oss själva i kulturarvet – våra egna personliga erfarenheter, våra individuella familjearv – måste fokus vara att alla som lever i vårt samhälle i de offentliga kulturarvsverksamheterna ska kunna finna något som de känner är angeläget. [...] Annorlunda uttryckt: skälet att kulturarvsinstitutionerna måste bidra till att förmedla tidigare undanträngda berättelser är inte primärt att någon ska känna sig representerad, utan för att dessa berättelser behövs för att vi alla tillsammans ska förstå oss och vårt samhälle bättre.

Kulturdepartementet 2016:69f

Formuleringen att något ska kännas *angeläget* snarare än att människor ska kunna känna sig representerade, väcker fler frågor än vad som ges svar i propositionen. Det är rimligt att tänka sig att något känns angeläget för en viss person just eftersom den kan identifiera sig med det, inte minst när det är fråga om tidigare undanträngda

berättelser. Vad vi kan identifiera oss med är i slutändan beroende av vår identitet. Kulturarv är ofrånkomligen processer för skapande och omskapande av identiteter och på så sätt fungerar kulturarv som ett kulturellt verktyg som grupper använder sig av för att definiera sig själva (Smith 2006:273f). Vidare menar Laurajane Smith (2006:81) att kulturarv har makten att legitimera människors sociala och kulturella erfarenheter och minnen. Konsekvensen av att människor inte kan hitta arkivmaterial som de känner igen sig i och kan identifiera sig med blir således avsaknad av ett socialt minne som är grundläggande för att upprätta en identitet. Med andra ord är det nödvändigt att tala om att människor kan känna sig representerade i arkiven.

Hittills har analysavsnittet uteslutande uppehållit sig vid representation utifrån ett samlingsperspektiv, det vill säga vilka arkiv och vilket arkivmaterial som kulturarvsinstitutionerna bevarar. Det beror på att intervjupersonerna huvudsakligen förstod representationsbegreppet på det sättet. Ett antal intervjupersoner framhöll emellertid att representation även innefattar hur arkiven används, däribland Helena:

Arkiven är till för att användas och det ska vara en demokratisk resurs. Och det ska kunna användas demokratiskt och vara betydelsefullt för så många som möjligt. Den frågan är så otroligt, otroligt stor för att det är så många aspekter, men det är jätteviktigt att prata om representation i förhållande till arkiv. För att arkivens grundbult är just demokrati.

Intervju med Helena

Helenas betoning på de demokratiska perspektiven är inte förvånansvärd; det är något som sedan länge framhållits inom kulturpolitiken. Frågor om ökad tillgänglighet till och delaktighet i, inte minst för nya grupper, kulturarvsverksamheterna började uppmärksammas under 1990-talet (Kulturdepartementet 2016:44f). I den senaste övergripande Kulturutredningen (2009a:13) betonas likaså att utredningens förslag ”syftar till att stärka kulturpolitikens demokratiska perspektiv”. Här handlar det om allmänhetens användning av arkiven, men det finns också en annan sida, nämligen hur kulturarvsinstitutionerna själva använder sina arkiv i den utåtriktade verksamheten i form av exempelvis programutbud. Susanne formulerade det som att ”vad är det vi berättar och vad är det vi har och vad är det vi berättar om det vi har. Och hur förhåller vi oss till det vi inte har? Det skulle ju också kunna läggas ett raster av utifrån frågeställningen representation (Intervju med Susanne). Representationsbegreppet är med andra ord inte begränsat till att innebära vilka arkiv som kulturarvsinstitutionerna bevarar, utan innefattar lager av betydelse som sträcker sig till hur arkiven används, såväl i institutionernas utåtriktade verksamhet som av arkivens användare, allmänheten.

Diskussion främjar representation

För att förstå begreppet representation och få en uppfattning om hur det används i en kontext av arkiv, är det av betydelse att klargöra i vilken utsträckning representation diskuteras i de sammanhang som intervjupersonerna befinner sig i. Här framkom det två motsatta uppfattningar; flera upplevde att representation är en helt frånvarande fråga i arkivvärlden, medan andra tyckte att det är ett ständigt aktuellt ämne. Britta beskrev sin kontakt med mig som ”lite av en aha-upplevelse” eftersom det var först därefter som de började tala om representation på kommunarkivet där hon arbetar och insåg att det var ett problem som behöver hanteras. På frågan om varför hon tror att de inte gjort det tidigare svarade Britta:

Därför att jag tror att branschen inte har tagit upp det här som en fråga. Det är ingen ursäkt till varför inte vi ska prata om det, men jag tror liksom att det inte har varit uppe till debatt. Det är lite synd. Det är ingen som tagit tag i det och drivit frågan, skrivit en debattartikel. Så det får du göra nu (båda skrattar). [...] Jag tror vi skulle behöva ha någon som för en debatt. Våldigt mycket som domineras just nu är ju e-arkiv och GDPR och säkerhetsfrågor, väldigt lite om samlingarna. Det är min analys i alla fall.

Intervju med Britta

Avsaknaden av en debatt om representation i branschen, det vill säga arkivsektorn, i stort förstod Britta som anledningen till att man på hennes egen arbetsplats tidigare inte betraktat representation som en fråga och således inte diskuterat det. Om något inte uppfattas som en fråga eller ett ämne, i detta fall representation, finns det inte heller något att diskutera. Utifrån Brittans synsätt är representation en icke-fråga i arkivsektorn och i stället ligger fokus på andra områden. Däremot blev det tydligt att Britta ansåg att en sådan debatt skulle ha positiva effekter för representationen i arkiv eftersom det leder till insikten om att åtgärder behövs. Arkivarien Louise Lönnroth (2005:65) menar på samma sätt att ”[b]lir man medveten om eventuella skevheter finns det ju också möjlighet att göra något åt dem”. Sara gav uttryck för liknande tankegångar, men till skillnad mot Britta var representation något hon tänkt mycket på även före vår intervju, särskilt när hon studerade genusvetenskap. I sitt arbete som arkivarie upplevde Sara dock att representation inte var något som hon arbetat speciellt mycket med, delvis på grund av samma anledning som Britta uppgav:

Alltså helt enkelt att det inte riktigt, det finns ingen pågående diskussion om representation kan jag tycka, alltså på [det nationella arkivet] eller i de sammanhangen som jag befinner mig i, vilket jag kan sakna. Det blir ett väldigt ensamt försök till tankearbete. [...] Det finns mycket mer diskussion i museivärlden och jag vet inte. Det är mitt intryck.

Intervju med Sara

Sara beskrev vidare hur hennes chef ställt sig positiv till att arbeta mer med maktperspektiv när hon fört det på tal, men att budgetnedskärningar och att ”det hela tiden är mycket annat” gör att det är svårt att ”försöka få i gång någonting”.

Britta menade på ett liknande sätt att frågan om representation försvåras eftersom "[d]et inte är helt enkelt när man har en massa annat att göra" (Intervju med Britta). Det tycks med andra ord finnas andra frågor som är mer angelägna för arkivsektorn än representation.

Saras intryck av att det är mer av en diskussion i museivärlden stämmer överens med analysen av de kulturpolitiska texterna; frågan om representation är nästintill frånvarande i de tre arkivutredningarnas betänkanden. I betänkandet av den första Arkivutredningen (1988:10f) *Öppenhet och minne: Arkivens roll i samhället* (SOU 1988:11) beskrivs arkivens tre uppgifter: den kunskapsförsörjande, den kulturella och den effektiviserande. Den kulturella uppgiften framställs inledningsvis utifrån 1974 års kulturpolitiska proposition och det konstateras att det gäller "att nå ut till alla med de kulturella strävanden" som angavs i sagda proposition (ibid.). Det innebär huvudsakligen att så många som möjligt ska ha tillgång till olika slags kulturyttringar (Arkivutredningen 1988:36). Som begrepp förekommer alltså inte representation i utredningen, men att arkiven, i egenskap av kulturyttringar, ska vara till gagn för så många som möjligt rimmar med Helenas förståelse av representationsbegreppet såsom det presenterades i föreliggande kapitelns inledande avsnitt.

I den nästkommande Arkivutredningens (2002:57) betänkande *Arkiv för alla – nu och i framtiden* (SOU 2002:78) föreslås att Riksarkivet och de dåvarande landsarkiven slås samman till en ny arkivmyndighet, Arkivverket. Det är huvudsakligen i relation till Arkivverket som representation omnämns. Arkivutredningen (2002:59) menar att "[f]ör att kunna tillgodose olika önskemål och erhålla information från andra sektorer samt inte minst från övriga delar av arkivsektorn är det mycket viktigt med en bred representation inom Arkivverket." Det ska bland annat uppnås genom ett nationellt råd för arkivfrågor vars ledamöter "skall vara representanter från statlig, kommunal/landstingskommunal och enskild arkivverksamhet och från utbildningsväsendet samt andra användargrupper" (ibid.). Dessutom förordas åtminstone en företrädare för något av de nationella minoritetsspråken. Därutöver omnämns representation i en mening i ett avsnitt som behandlar folkrörelse- och föreningsarkiven: "[i]dag går utvecklingen mot att folkrörelsearkiven etablerar sig som historiska arkiv vars syfte är att spegla hela regionens historia genom en bred representation av material" (Arkivutredningen 2002:131). Någon fördjupning av vad en sådan bred representation faktiskt innebär görs inte.

Som begrepp nämns representation i den senaste Arkivutredningens (2019:455) betänkande *Häriifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv* (SOU 2019:58), i relation till den samiska representationen i Institutet för språk och folkminnets samlingar när det beskrivs hur den ingår i deras arkivsamlingar som helhet. Vidare berör utredningen att arkiv kan användas och har använts som källor för upprättelse och identitetsskapande (Arkivutredningen 2019:136f). Just den identitetsskapande funktionen har, vilket jag genomgående visar på i uppsatsen, starka kopplingar till frågan om representation.

Med tanke på omfattningen av de tre arkivutredningarnas betänkanden, den senaste är ensam närmare sjuhundra sidor lång, vore det en överdrift att påstå att representation behandlas som en fråga för arkivvärlden när det enbart omnämns i någon enstaka mening. I propositionen *Kulturarvspolitik* (Regeringens proposition 2016/17:116) behandlas emellertid representationsfrågan mer ingående:

Frågor om olika gruppers kulturuttryck och om de speglas på ett jämlikt sätt i offentligheten har under senare år alltmer hamnat i fokus för diskussioner om kulturarv. Det är en del av en större trend där kulturarvssektorns förhållningssätt utvecklats parallellt med perspektiv som kommit att bli viktiga inom många ämnen inom högskolan med fokus på de maktförhållanden som präglar den egna kunskapsproduktionen. Det är dock viktigt att uppmärksamma att diskussionerna om kulturarvets representativitet och hur föremål, miljöer och traditioner speglar olika gruppers arv, har varit återkommande inom hela den moderna kulturpolitiken.

Kulturdepartementet 2016:46

Det är viktigt att ha i åtanke att denna diskussion förs utifrån ett helhetsgrepp på kulturarvsområdet. I den delen av propositionen som arkiv behandlas är utgångspunkten snarare att arkiven tillsammans med biblioteken utgör en informationsresurs, inte minst i spåren av digitaliseringen (Kulturdepartementet 2016:167ff). Även arkivens roll i det demokratiska samhället betonas och det konstateras att "[a]rkiv används i första hand i den verksamhet som skapat dem, för att tillgodose allmänhetens intresse av offentliga handlingar och för olika forskningsbehov" (a.a.:170f). Diskussionen om kulturarv och representation tycks alltså inte riktigt ha fått fäste i arkivsektorn. Det påminner om vad Samuel Edquist (2019:35) skriver, nämligen att kulturarvsforskningen hittills intresserat sig för museerna i mycket högre utsträckning än arkiven. Enligt Edquist beror det på museernas publika funktion av att förmedla det förflutna – en funktion som arkivinstitutionerna traditionellt sett inte fyllt i lika höga grad.

Detta till trots uppfattade några av intervjupersonerna representation som ett aktuellt ämne. För Susanne, som arbetar inom den enskilda arkivsektorn, var det begreppet i sig som ställde till besvär:

Ja, även om jag sa att representation finns med hela tiden, men jag fastnar lite vid att vi tänker liksom inte riktigt representation så. Men det är ju där hela tiden ändå, för det ligger så i vårt uppdrag. Ungefär som: 'Är du jämställd?' Ja, jag försöker så gott jag kan liksom.

Intervju med Susanne

Begreppets innebörd upplevde Susanne ligga nära hur de arbetar på hennes arbetsplats – det ingår rent av i deras uppdrag – men att använda begreppet representation för att beskriva det var för Susanne främmande. Det är en intressant insikt att ett och samma begrepp inte förstås på samma sätt av alla, och även om det är samma sak som åsyftas kan det göras med hjälp av olika begrepp. För Susanne var det givet att arbeta för att verksamheten inte ska ha ”slagsida åt något håll”, men att göra det utifrån representationsbegreppet var inte lika givet.

Huruvida det faktum att Susanne befinner sig inom den enskilda arkivsektorn påverkar hennes uppfattning om att representation – eller åtminstone själva innebörden av begreppet – var en aktuell fråga, är svårare att säga något om. Gemensamt för Britta och Sara, som båda upplevde att det saknas en diskussion om representation i arkivvärlden, är att de arbetar inom den offentliga arkivsektorn. Helena arbetar även hon på en offentlig arkivinstitution och menade att representation ligger väldigt nära hur de arbetar i den pedagogiska och utåtriktade verksamheten. Vid samtliga sex arkivinstitutioner som Agnes Runeby (2018:24) inom ramen för sin magisteruppsats intervjuat lika många arkivarier vid, fördes diskussioner om vad representation är och hur arkiven kan arbeta för att få en bredare representation. Arkivinstitutionerna i fråga var såväl offentliga som enskilda. Det är därför inte möjligt att dra några slutsatser om en eventuell skillnad mellan offentlig och enskild arkivsektor vad gäller förekomsten av en diskussion om representation. Dessutom går det inte att utesluta att de enskilda anställdas intresse för frågan kan ha betydelse, något Jeanette pekade på under intervjun:

Litegrann skulle jag nog säga att det [representation] kommer upp. Kanske inte att vi diskuterar det jättemycket men jag tror ändå att det finns lite så i bakgrunden mycket faktiskt. Att man ändå tänker lite på det. Jag tror ganska många av de anställda har det lite i medvetandet. Det är väl det att frågan varit ganska aktuell de senaste åren så jag tror att många tänker på det och har det i bakhuvudet. Och att många har ett intresse för det liksom så.

Intervju med Jeanette

Jeanette arbetar visserligen på ett museum och hennes kollegor är således inte arkivarier, men citatet belyser ändå att de enskilda medarbetarnas intressen i viss mån kan påverka vilka frågor som aktualiseras inom en institution. I linje med den personcentrerade arkivteorin handlar det om att erkänna att arkivarier och andra arkivarbetare också är egna personer (jfr Douglas, Ballin & Lapp 2022:11). Som personer tar de med sig olika bakgrunder och intressen in i arbetet. Det betyder inte att arkivarierna vid de arkivinstitutioner där representationsfrågan inte förts på tal,

på något vis var ointresserade av representation. Tvärtom betonade samtliga intervjupersoner att det är en viktig fråga, men när det upplevs som en icke-fråga inom institutionen krävs det troligen ett tidigare intresse för att den enskilda arkivarien ska känna att det är en fråga som behöver lyftas fram som angelägen. Huruvida diskussionen kan leda till reella handlingar är däremot en fråga som sträcker sig utanför den enskilda arkivariens intresse, vilket jag kommer att återkomma till i det tredje och sista analyskapitlet.

Förändring över tid

Begrepp är varken stabila eller oföränderliga (Kurunmäki & Marjanen 2018:180). Det gäller även representationsbegreppet, vilket intervjupersonerna var medvetna om. Monica beskrev inledningsvis i intervjun representation som komplext men förklarade likväl att representation handlar om vilka arkiv en institution ska ta emot och vilka arkiv som ska förtecknas först. En stund senare vidareutvecklade hon sitt resonemang:

Det måste finnas gränser. Det måste finnas urval. Vi måste göra avvägningar, ibland svåra. Men det kommer vi alltid att göra. Det tror jag. Även inom arkiven, vilka arkiv vi kommer att ta emot och vad vi ska avstå från och ja. Sen när vi förtecknar och strukturerar, där måste vi också göra avvägningar. Vi kan inte lämna dem i en enda röra som de kommer som ibland. Det ser ut som en säck sopor (båda skrattar) vi har tagit emot. Det måste göras ibland och folk måste tillåta sig göra fel. Att det inte kan vara perfekt alltid, vi måste vara medvetna också att vi kanske måste redigera våra val och titta tillbaka på våra val och korrigera vissa avvägningar. Varje tid skapar ett eget sätt att strukturera världen.

Intervju med Monica

Ord som gränser, urval och avvägningar blir således centrala för att förstå representation. Det som är intressant är Monicas betoning på att gränserna sätts och avvägningarna görs vid en specifik tidpunkt och att de valen kan komma att betraktas annorlunda eller till och med ifrågasättas vid en senare tidpunkt. För Monica var representation en viktig fråga att jobba med och forska om just eftersom hon uppfattade begreppet som föränderligt: ”För att vi ska vara medvetna om att bilden av [representation] kan förändras. Vi är väldigt präglade av vår tid. Institutioner är präglade av politik, makt och relationer mellan enskilda individer och omvärlden” (Intervju med Monica). Det finns med andra ord flera faktorer som påverkar hur såväl institutioner som enskilda människor förstår representation – däribland politik – och det får betydelse för vilka arkiv som blir bevarade. Även Susanne uttryckte liknande tankar om begreppets ständiga förändring:

Jag kan tänka mig att de frågor vi ställer till våra samlingar påverkar lite grann hur vi ser på representation. Det speglar, det förändras över tid. Väldigt vanligt var det med genus att fråga: ’Hur mycket representeras kvinnor i era samlingar?’ Vi har ju kanske inte särskilt pekut dem så då, men de finns ju där.

Att Susanne upplevde att specifikt genus och kvinnor är något som ofta hamnat i fokus när människor talar om hur olika demografiska grupper representeras i arkiven, är inte förvånansvärt. Även Jenny menade att "[d]et brukar vara kön som man talar om" när man talar om representation (Intervju med Jenny). I den analyserade propositionen berörs hur diskussionen om kulturarvets sammansättning kom att på 1980- och 1990-talet börja utgå från frågor om genusperspektiv och kvinnohistoria (Kulturdepartementet 2016:46f). Diskussionen fortsatte in på 2000-talet och då även i institutionaliserad form, exempelvis i form av en utredning genomförd av arbetsgruppen Genus på museer. Sagda utredning fick dåvarande landsarkivarie Louise Lönnroth (2005:63) att börja reflektera över hur ett genusperspektiv skulle kunna introduceras även i arkivverksamhet. I artikeln av Lönnroth (2005) presenteras flera uppslag på det, däribland att arkivarier kan ställa sig frågan huruvida enskilda arkiv som har tagits emot av institutionerna – här ingår personarkiven – på ett representativt sätt avspeglar en särskild företeelse. Ett genusperspektiv – vilket kan förstås utifrån representationsbegreppet – har alltså till viss del påbjudits av kulturpolitiken. Enligt Susanne skiftar det emellertid vad politiken väljer att uppmärksamma:

Susanne: Det är ju lite politik i det hela också att vad är liksom aktuellt att representera. Det går ju trender och antingen att man inte har eller att man måste berätta om någonting som man har som man har 'glömt' av att berätta om. Glömt inom citationstecken då.

Lovisa: Ser du några sådana trender nu?

Susanne: Det har varit trender kring nationella minoriteter.

Det fokus på nationella minoriteter som Susanne talade om är även tydligt i de två senaste arkivutredningarnas betänkanden som båda ägnar ett kapitel åt att behandla de nationella minoriteterna och arkiven. Arkivutredningen *Arkiv för alla* (SOU 2002:78) har genomfört en kartläggning av dokument på minoritetsspråken – dels var de förvarades, dels vilket skick de var i – och föreslår att det "för varje nationellt minoritetsspråk skall utses en arkivinstitution med särskilt ansvar för bevarande av dokument på minoritetsspråket" (Arkivutredningen 2002:133f). Den senaste Arkivutredningen (SOU 2019:58) behandlar likaså situationen för urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas arkiv med anledning av att:

Enligt direktiven är arkivmaterial med koppling till de nationella minoriteternas immateriella kulturarv av stor betydelse för arbetet med att stärka de nationella minoriteternas kultur och språk. De förslag och beslutsunderlag som utredningen redovisar ska belysas, där så är relevant, utifrån konsekvenserna för de nationella minoriteterna.

Trenderna, som Susanne formulerade det, förstår jag som uttryck för hur kulturarvsvdiskursen förändras och utmanas i mötet med andra kulturarvsvdiskurser. Diskurserna formar och sätter ramarna för hur vi förstår och talar om ett fenomen, i föreliggande fall representation (Smith 2006:4). Den institutionaliserade och hegemoniska diskursen, Authorized Heritage Discourse (AHD), fungerar på så sätt att den stödjer och bekräftar nationella narrativ (Smith 2006:191). Därför kan det tyckas motsägelsefullt att kulturarvs- och arkivpolitiken framhåller ett genusperspektiv och att de urfolket samernas och de nationella minoriteternas kultur och språk ska stärkas; detta kan förstås på två sätt.

För det första står inte AHD oemotsagd – snarare är det tvärtom eftersom den ständigt interagerar med en rad avvikande och subalterna diskurser (Smith 2006:28, 42). Dessa diskurser som utmanar AHD präglas ofta ett fokus på att inkludera grupper och identiteter som tidigare förbisetts, exempelvis kvinnor och urfolk. På så sätt går det alltså att förstå det som att påtryckningar från dessa grupper har lett till att deras erfarenheter och minnen betraktas som prioriterade (jfr Smith 2006:35). För det andra, AHD ser inte likadan ut i alla kulturella kontexter – likaså är den föränderlig över tid (a.a.:4, 299). Laurajane Smith skriver utifrån en anglosaxisk kontext och det är viktigt att ha i åtanke att även om Sverige också är en del av det västerländska samhället så finns det kulturella skillnader som exempelvis kan påverka hur AHD tar sig uttryck. AHD som den ser ut i dagens svenska samhälle kan mycket väl inkludera såväl ett genusperspektiv som de nationella minoriteternas erfarenheter. Det är sannolikt att det är ett resultat av att den har utmanats och utsatts för påtryckningar från flera håll.

Personarkiven

Hittills har analysen uppehållit sig vid representation som begrepp och fråga utifrån ett helhetsgrepp på arkivsektorn. Genom föreliggande analyskapitel riktas fokus särskilt mot personarkiv och hur de intervjuade förstår representation utifrån de personarkiv som bevaras vid den egna institutionen.

Snedfördelning över en lång tid

I detta skede av analysen har det redan konstaterats att representationsbegreppet innefattar en föreställning om att arkiven ska spegla samhällets bredd. Ställer man det i relation till de personarkiv som de undersökta kulturarvsinstitutionerna förfogar över, framträder en bild av bestånden av personarkiv som högst icke-representativa. En utbredd uppfattning hos de intervjuade arkivarierna var att personarkiven huvudsakligen hade manliga arkivbildare:

Det är väldigt mansdominerat, vårt material. Det kan vara så många olika anledningar till att vi inte har fler kvinnor. Vi har faktiskt inte undersökt det här. Och det är inte bara kvinnor för det är ju massa olika delar som finns i samhället. De här flyktingbarnen nu som vi pratade om med flyktingakterna, staten uppmuntrar ju inte heller till att vi ska ta in enskilda arkiv som representerar.

Intervju med Britta

Britta kunde inte förklara varför det kommit att bli så att deras arkivmaterial var mansdominerat, men hon var tämligen bestämd i sin uppfattning om att det var så det såg ut och var inte främmande för att undersöka orsakerna bakom det. Det är förståeligt med tanke på att representation inte var något de hade diskuterat på arbetsplatsen före jag kontaktade dem. Däremot förklarade hon frånvaron av andra delar av samhället, såsom flyktingbarn, med att det från en högre instans saknades initiativ och uppmuntran till att bevara arkivmaterial för att på så sätt kunna representera de grupperna. Helena förstod i sin tur ”skevheten” vad gäller manligt och kvinnligt i personarkiven som ett resultat av historiska samhällsstrukturer:

Sen när man kopplar personarkiv. Det är där på något sätt den stora skevheten ligger, med vad som har ansetts vara institutionsmässigt arkivmaterial. Ofta knutet till yrkesroller som historiskt sett där mäns yrkesroller ansetts viktigare och man har ofta lämnat in i egenskap av politiker eller arkitekt eller vad det nu kan vara.

Intervju med Helena

Även om det inte ingår i definitionen av personarkiv att det måste ha en koppling till arkivbildarens yrkesroll, har det alltså tidigare varit viktigt när man förvärvat personarkiv till kommunarkivet där Helena arbetade. Simon beskrev en snarlik

situation för universitetsbiblioteket där majoriteten av personarkivens arkivbildare var ”gubbar” och närmare bestämt ”oftast professorer som varit aktiva här i [staden]” (Intervju med Simon). Det föreligger givetvis en skillnad mellan det större kommunarkivet och universitetsbiblioteket eftersom universitetsbiblioteket är knutet till ett universitet och att personarkiven följaktligen ska ha en viss koppling till universitetet. Vad det innebar rent konkret för Simons och hans kollegors arbete med representationsfrågan återkommer jag till i analysavsnittet *En breddad och genomtänkt förvärvspolicy*, men det påverkade också i vilken utsträckning det gick att finna kvinnor i personarkiven:

Men jag tänker ju liksom hur man jobbat traditionellt här på [universitetsbiblioteket] så i den mån det har funnits kvinnor i personarkiven så är ju det primärt någon som har gift sig med någon framstående person vars arkiv vi kanske har här och då har deras material också hamnat med sin mans då kan man säga.

Intervju med Simon

Simons beskrivning av att det arkivmaterial av och om kvinnor som förekommer i personarkiven, vanligen ingår i manliga arkivbildares personarkiv är en realitet även på andra kulturarvsinstitutioner i Sverige. I en artikel för Riksarkivets årsbok för 2006, återger historikern Catarina Lundström (2006:173) ett samtal med Lena Ånimmer, som vid den här tiden var ansvarig för personarkiven på Riksarkivet. Ånimmers intryck var, likt Simons, att det rädde en stark mansdominans i personarkiven och att det var vanligt att ”kvinnor följer med i männens personarkiv som medföljande hustru” (ibid.). Lundström själv konstaterade att av de sammanlagt 479 personarkiv som bevarades vid dåvarande Landsarkivet i Östersund år 2006, hade 379 koppling till män och enbart 79 till kvinnor. Resterande personarkiv var bundna till släkter och inte enskilda individer. Procentuellt sett motsvarar det ungefär 80% manligt kodade personarkiv.

Några liknande kvantifierbara uppskattningar efterfrågade inte jag av intervjupersonerna eftersom det inte var relevant för uppsatsens syfte. Däremot är den återkommande betoningen på att personarkiven huvudsakligen härrörde från män intressant – om än inte en förvåning – för analysen. Det tydligaste undantaget från detta var – inte heller det speciellt förvånansvärt – det nationella biblioteket för genusforskning. I deras arkivpolicy står att läsa att de:

har som uppgift att samla, ordna, förteckna och tillgängliggöra arkivmaterial av intresse för kvinno-, mans- och genusforskning. Avdelningen fullgör denna uppgift genom att förvärva arkiv från kvinnorörelsen och kvinnoföreningar i Sverige och enskilda arkiv från kvinnliga författare, konstnärer och pionjärer inom olika områden samt genusforskare.

Nationellt bibliotek för genusforskning 2011:1

I fråga om personarkiven innebar det enligt Lena att bestånden utmärks av ett fokus på 1900-talets början och rösträttsrörelsen, men även författare och konstnärer från den tiden. Den övergripande inriktningen är personer med koppling till kvinnorörelsen, vilket har sin förklaring i att det uttryckligen framgår av arkivpolicyen att biblioteket ska förvärva den typen av arkiv. En fråga som uppstår i och med uppgiftsbeskrivningen, är vilket slags material som är av intresse för genusforskningen. För fastän det främst är personarkiv med kvinnliga arkivbildare som bevaras vid institutionen så menade Lena att man företrädesvis bevarar personarkiv där arkivbildarna är kvinnor från den akademiska världen – och särskilt från de som varit verksamma inom humanistiska ämnen. Det är med andra ord arkivmaterial upprättat av kvinnor ur ett visst samhällsskikt som utgör lejonparten av beståndet av personarkiv vid det nationella biblioteket för genusforskning.

Det tycks vara en gängse uppfattning i arkivvärlden att det är de framgångsrika människornas personarkiv som finns bevarade vid kulturarvsinstitutionerna – vilket i praktiken ofta innebär män ur det övre skiktet i samhället (se Welander 2006:30). För att få kunskap om hur människor i andra samhällsklasser levde i historien, blir det därför nödvändigt att söka sig till andra slags arkiv än personarkiven. Ur ett representationsperspektiv blir det problematiskt eftersom uppgifterna som går att hitta om enskilda människor i myndighetsarkiven skiljer sig från personarkivens innehåll. I analysens allra första avsnitt *Att spegla samhället – inom uppdragets ramar*, berörde jag hur Sara ansåg att representationsbegreppet innefattade att flera olika perspektiv och röster ska få ta plats i arkiven. Helena betraktade personarkiv som ett viktigt komplement till myndighetsarkiven eftersom de ”öppnar upp världar på ett annat sätt”, bland annat genom att ”den egna rösten” finns där i (Intervju med Helena). Som en kontrast innehåller myndighetsarkiven korthuggna och utspridda uppgifter om födslar, äktenskap, et cetera – med undantag för de människor som ”råkat särskilt illa ut, för då finns det ju ofta mer om en person i journaler eller fängelserullor eller vad det kan vara” (ibid.). Därför är det angeläget att personarkiv vars arkivbildare kommer från andra delar av samhället än det övre skiktet finns bevarade på kulturarvsinstitutionerna. Hur det kommer sig att den ovan beskrivna snedfördelningen har uppstått såg Jeanette två möjliga förklaringar till:

Det kan dels bero på att de har samlat på sig en massa saker, de har skrivit och haft fotografier för det hade man kanske inte så mycket i de lägre samhällsklasserna. Och sen har man också tyckt att [materialet] man har varit viktigt och andra har tyckt att det varit viktigt. Museipersonalen har tyckt att det varit viktigt. Och sen ändrar sig det där lite över tid tänker jag. [...] Jag tror att man har värderat de här människorna som var viktiga i sin tid och som var högt upp i samhället. Då har man tyckt att det varit viktigt och det andra, hur fattiga människor levde, har man inte tänkt så mycket på. Och samtidigt tror jag att de kanske inte samlat in så

mycket och sparat så mycket och har inte heller sett sig som viktiga och brytt sig om att lämna in det.

Intervju med Jeanette

Jeanettes uttalande kan förstås med hjälp av teorin om den hegemoniska kulturarvsdikursen, AHD, som formar hur vi tänker på och talar om kulturarv (Smith 2006:11). AHD växte fram inom ramen för 1800-talets nationalism och premierar kulturarv som grundar sig i en manlig identitet kopplad till nationen (Smith 2006:30, 36). Medan de sociala grupper som utgör det övre skiktet i samhället lyfts fram och synliggörs, blir andra former av identiteter ofta dolda och nedvärderade – vilket ger upphov till alienation hos dessa grupper. Det förklarar varför människor som befinner sig utanför det övre samhällsskiktet, inte har uppfattat sina personliga handlingar som värdefulla. Synen på kulturarv i ett samhälle återspeglar de inflytelserika sociala gruppernas syn på kulturarv (Smith 2006:81). Det förklarar också varför arkivarier historiskt sett inte varit intresserade av att ta emot personarkiv från människor som inte varit inflytelserika; så ser det däremot inte längre ut idag. Att synliggöra människor som historiskt sett osynliggjorts i arkiven framhöll flera av de intervjuade arkivarierna som en viktig arbetsuppgift. Enligt Saras erfarenhet fanns det däremot tendenser hos de som hörde av sig för att lämna in sitt personarkiv, som försvårade den typen av arbete:

Generellt så tycker jag ju att det är ofta kvinnor som hör av sig och vill lämna in handlingar som rör män. För det är det som blivit sparat. Jag pratade med en kvinna förra veckan om hennes pappa som hade varit folkskollärare och att det fanns massa handlingar från honom. Och så sa jag ”Ja men det låter intressant och försök titta över vad du har så kan jag komma och titta på det.” Och så sa hon ”Ja då ska jag genast rensa ut allt som rör hans fru.” (skratt) Och jag bara ”Neej! Det tycker jag inte du ska göra. Det finns inget som säger att hon inte är intressant”. Men av någon anledning så, ja man tycker kanske att det är mannen som haft det intressanta jobbet eller liksom, men äh så är det ju såklart inte. Så det är en tendens.

Intervju med Sara

Synen på och diskursen om kulturarv är alltså så djupt inrotad i människors medvetande att de även idag tänker att kulturarvsinstitutionerna inte är intresserade av kvinnors personarkiv. Diskursen är på så vis delaktig i att upprätthålla och legitimera olika hierarkier av sociala relationer (Smith 2006:15f). Det får betydelse för hur vi ser på det förflutna och vad vi väljer att framhäva – vilket i förlängningen också påverkar hur vi förhåller oss till samtiden.

Favoriter

Avsikten med intervjuerna var att behandla personarkiv på ett övergripande plan, det vill säga utifrån en helhetssyn på samtliga personarkiv som bevarades vid respektive kulturarvsinstitution. Trots det kom flera av intervjuerna så småningom

delvis att handla om enskilda arkivbildare. Det rörde sig då huvudsakligen om att arkivarierna hade funnit sina favoriter bland personarkiven och valde att synliggöra dem i den utåtriktade verksamheten:

Sen så försöker man på alla visningar, skolvisningar har vi mycket men även för allmänhet och så, lyfta in en massa olika typer av material och där plockar man alltid in ett eller annat personarkiv. Mina favoriter kan vara till exempel Astrid Sjöströms² brevsamling. Hon var ledande gestalt i rösträttsrörelsen. Eller Karin Lindgrens arkiv, hon var också väldigt ledande i den. Så jag skapade till exempel under rösträttsjubileet en specialvisning om rösträttskampens historia i arkiven och där plockade jag ur de personarkiven och brev mellan kvinnorna. Jättemycket spännande flygblad och material och listor och anteckningar och allt vad man kunde hitta. Vi har ett personarkiv som är jättespännande som lämnades in under sekretess. Det blev fritt 1994, jag tror att det var 40 år. Fridolf Engdahl heter han. Han var notarie vid rådhusrätten och han skrev krypterade dagböcker och han var själv homosexuell.

Intervju med Helena

Att Helena och ytterligare några arkivarier framhöll särskilda personarkiv som sina favoriter och ville berätta om dem under intervjuerna är förståeligt eftersom det uppstår affektiva och känslomässiga förbindelser mellan arkivmaterial och de personer som på olika sätt aktiverar materialet (Douglas, Ballin & Lapp 2022:14). Att arbeta med personarkiven genom att antingen ordna och förteckna dem eller att förmedla innehållet förstår jag som exempel på hur arkivmaterial aktiveras. När arkivbildaren dessutom är en enskild individ snarare än en organisation är det sannolikt att de affektiva aspekterna av arkivariens relation till arkivmaterialet förstärks med tanke på att personarkiven ofta består av material som gör det möjligt att komma nära arkivbildarens tankevärld och levda erfarenheter. En dagbok, för att nämna ett slags handlingstyp som förekommer i personarkiv, innehåller inte sällan högst personliga uppgifter. Exempelvis använde Susanne för att beskriva sitt favoritpersonarkiv ett ord som är mer känsloladdat än ordet favorit:

Sen har man sina darlings. Och en darling är Elsa, Elsa Perssons handlingar. Där är det inte förtecknat, men det är liksom ett personarkiv som är kopplat till handikapprörelsen. Hon var polioskadad en gång i tiden. Jag tror att jag visar det för alla arkivstudenter när de kommer. Det är min darling.

Intervju med Susanne

Utifrån förståelsen av att representation delvis inbegriper hur kulturarvsinstitutionerna använder arkiven och vilka berättelser de väljer att framhålla och förmedla, blir det däremot problematiskt att alltid berätta om samma personarkiv. Sara talade inte om några särskilda favoriter bland de personarkiv hon hade ordnat och förtecknat, men hade noterat att ”det är lätt att det blir väldigt mycket samma material år efter år, efter år som det pratas om. Några mord till exempel (skratt) som återkommer. För det är så här lite sensationsvärde, men det är inte jättekul” (Intervju

²Samtliga arkivbildare som förekommer i avsnittet har försetts med fingerade namn för att försvåra identifiering av de aktuella kulturarvsinstitutionerna.

med Sara). Det var inte specifikt personarkiv som Sara åsyftade i citatet, men utfallet blir det samma oavsett vad för slags arkivmaterial som förmedlas – nämligen att vissa arkiv och visst arkivmaterial synliggörs på bekostnad av andra arkiv och annat arkivmaterial.

Visserligen var Helenas favoriter och Susannes ”darling” alla människor som på något sätt har blivit förbisedda av AHD i egenskap av att inte ha tillhört de dominerande sociala grupperna i dåtidens samhälle (jfr Smith 2006:81). På så sätt kan det likväl betraktas som en subversiv handling och ett sätt att utmana AHD. Det är inte heller rimligt att förvänta sig att arkivarierna oavbrutet ska framhålla och förmedla en mångfald av personarkiv. Det är trots allt ett tidskrävande arbete att fördjupa sig i ett personarkiv – vilket är nödvändigt för att kunna förmedla materialet – och resurserna är inte obegränsade.

En liten del av verksamheten

I föreliggande uppsats spelar personarkiven, av uppenbara skäl, en central roll, men i mötet med fältet framkom det att personarkiven endast utgjorde en liten del av respektive kulturarvsinstitutioners verksamhet. Det går nästan att tala om en diskrepans mellan uppsatsens ämne och fält. Det gällde inte minst de två forskningsbiblioteken som, för att citera Lena, ”inte bara är arkiv utan det är så mycket annat. Så [personarkiv] är bara en del av verksamheten” (Intervju med Lena). Båda biblioteken hade åtminstone en anställd arkivarie, men i egenskap av forskningsbibliotek hade de många andra uppdrag utöver arkiven och specialsamlingarna. Simon menade att det innebar flera begränsningar för hur de kunde arbeta med representation i bibliotekets personarkiv:

De utmaningarna som finns, dels är vi som sagt väldigt begränsade eftersom vi är så få personer som jobbar här. Det är väl ett stort hinder. Och att det kanske är lite marginaliserat i dagsläget, fokus ligger liksom inte riktigt på personarkiv och specialsamlingar över lag, tänker jag. Men det handlar ganska mycket om en resursfråga skulle jag säga.

Intervju med Simon

Vid följdfrågan om varför Simon trodde att personarkiven var marginaliserade i verksamheten, funderade han en stund och svarade till slut att han inte var säker, men framhöll två möjliga förklaringar: ”Dels beror det nog på en kunskapsfråga, att man inte riktigt förstår vad det är för någonting och tvåan är nog den här kulturpolitiska. Skulle det varit aktualiserat mer och lyfts mer så hade det naturligtvis sett annorlunda ut” (Intervju med Simon). Eftersom diskurser inte enbart formar hur vi förstår och talar om kulturarv, utan även hur kunskap konstrueras och reproduceras (Smith 2006), kan kunskapsfrågan förstås som att

personarkiven åsidosatts inom den hegemoniska kulturarvskursen. Personarkiven är därmed inte enbart marginaliserade i universitetsbibliotekets verksamhet, utan även i människors medvetande.

Den kulturpolitiska frågan kan förstås på samma sätt; personarkiven intar en tillbakadragen ställning i de offentliga utredningarna. Det konstateras att det finns personarkiv men därutöver ingår de i diskussioner om det övergripande begreppet enskilda arkiv. Visserligen framhåller arkivutredningen, Arkiv för alla (SOU 2002:78), de enskilda arkivens stora kulturhistoriska värde (Arkivutredningen 2002:124). Med anledning av det föreslog utredningen att de enskilda arkiven skulle skrivas in i arkivlagen som en del av det nationella kulturarvet (Arkivutredningen 2002:14). Arkivutredningens förslag genomfördes dock inte:

”[m]ot bakgrund av att arkivlagen primärt riktar sig till de arkivbildande myndigheterna inom den offentliga förvaltningen och i första hand reglerar handhavandet av de allmänna handlingar som förvaras hos myndigheterna, bedömde regeringen dock att det inte borde föras in en bestämmelse om enskilda arkiv i arkivlagen.

Arkivutredningen 2019:402

Den senaste Arkivutredningens (2019) förslag till en ny arkivlag – som vid tidpunkten för föreliggande uppsats färdigställande ännu inte beretts av regeringen – frångår den nuvarande arkivlagens (SFS 1990:782) formulering om att ”[m]yndigheternas arkiv är en del av det nationella kulturarvet”. I stället föreslår utredningen att en ny arkivlagstiftning ska stipulera att ”[a]rkiven är en del av kulturarvet (Arkivutredningen 2019:41). Därigenom skulle den nya arkivlagens bestämmelser även gälla för ”sådana enskilda arkivinstitutioner som erhåller verksamhetsbidrag av statliga medel” (a.a.:28). I strikt juridisk mening ingår således inte de enskilda arkiven, och i förlängningen personarkiven, i det nationella kulturarvet. Således ställs inte heller några krav i juridisk mening på att de offentliga arkivinstitutionerna ska bevara personarkiv. Det medför begränsningar för hur institutionerna de facto kan arbeta med personarkiven i allmänhet, men också utifrån representationsfrågan. Som en av flera av de intervjuade arkivarier upplevde Helena att väldigt få av personarkiven är kvinnligt kodade, det vill säga personarkiv med kvinnliga arkivbildare. Handlingsutrymmet för att förändra situationen var däremot tämligen begränsat:

Men ibland kan det kännas frustrerande att vi liksom inte kan göra något där, mer än att förmedla och uppmuntra och prata om det så att det blir känt och att kanske fler vill lämna in. Men sen är det också en resursfråga att ta emot och det finns inte så mycket resurser till just personarkiv då. Det är en liten del av vårt uppdrag.

Intervju med Helena

Som en logisk följd av att ett verksamhetsområde enbart utgör en liten del av en institutions uppdrag, utgör tillika tiden och resurserna som kan avsättas för verksamhetsområdet en liten del av institutionen som helhet. När tiden och resurserna inte räcker till för att täcka in alla verksamhetsområden – inte enbart att bevara och tillgängliggöra enskilda arkiv – riskerar dessutom personarkiven att bli bortprioriterade:

Sen är det ju tiden. Som det är nu har vi ju extremt högt tryck på oss när det gäller arbete. Så ser det ut på väldigt många arkiv. Och det är ju det att det här är ju enskilda arkiv är ju inte lagstadgat och det kan lätt prioriteras bort, att man inte har tid eller att man inte prioriterar det helt enkelt, man prioriterar andra saker. Eftersom vi har flera tvingande lagar som skyndsamt handläggning och annat som går före allt annat.

Intervju med Britta

De tvingande lagarna som Britta hänvisade till är dels arkivlagen (SFS 1990:782), dels offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400). Eftersom personarkiven inte omfattas av denna lagstiftning i egenskap av enskilda arkiv, får de alltså vid hög arbetsbelastning stå tillbaka till förmån för arbetsuppgifter som har en direkt koppling till att exempelvis lämna ut allmänna handlingar. Arkivens dubbla uppdrag som såväl en kulturverksamhet som en viktig beståndsdel i den allmänna förvaltningen genom att vara en resurs för samhällets informationsförsörjning (jfr Kulturutredningen 2009b:42), tycks alltså leda till motstridigheter när resurserna är knappa. Precis som Britta beskrev i citatet ovan, var Saras erfarenhet att det är de enskilda arkiven som ”får stryka på foten” i de situationerna (Intervju med Sara). Uppsatsens tredje och avslutande analyskapitel –som behandlar frågeställningen om hur kulturarvsinstitutionerna arbetar med representation i personarkiven – måste förstås utifrån de förutsättningar som presenterats i föreliggande avsnitt; nämligen att utrymmet för att arbeta med frågan var högst begränsat för flera av kulturarvsinstitutionerna.

Arbetet

Kapitlet utgör den tredje och sista delen av analysen och är strukturerat efter de olika tillvägagångssätt för att arbeta med representation som intervjupersonerna lyfte fram. Det är viktigt att betona att det inte enbart återspeglar hur de arbetade med det sedan tidigare, utan även innefattar hur de ansåg att man *borde* arbeta vid kulturarvsinstitutionerna.

Innan analysavsnitten presenteras bör dock ett förtydligande göras; de tillvägagångssätt som behandlas i föreliggande kapitel utmärks av ett tydligt fokus på samlingarna och arkivbestånden i sig. Det kan tyckas motsägelsefullt efter representationsbegreppet även inbegriper hur arkiven används av såväl kulturarvsinstitutionerna som allmänheten. Den aspekten var dock inget som direkt framhölls när vi talade om hur kulturarvsinstitutionerna arbetade med representationsfrågan. Det kan bero på att jag huvudsakligen intervjuade arkivarier som primärt arbetade med andra områden än den utåtriktade och förmedlande verksamheten. Undantaget var arkivpedagogen Helena som genomgående i intervjun berättade hur de på ett övergripande plan arbetade systematiskt med representation i sitt programutbud, som bland annat bestod av föredrag för allmänheten. Eftersom personarkiven utgjorde en mycket liten del av kommunarkivets uppdrag utgjorde de också en mindre del av programutbudet. Det arbete som Helena beskrev sträckte sig därför utanför ramarna för denna uppsats – vilket är förklaringen till att det inte ingår i följande analyskapitel.

En breddad och genomtänkt förvärvspolicy

Utifrån insikten om att personarkiven som bevarades vid de undersökta kulturarvsinstitutionerna huvudsakligen härstammade från manliga arkivbildare ur det övre samhällsskiktet och därmed inte speglade samhällets bredd, menade intervjupersonerna att kulturarvsinstitutionerna delvis måste tänka när det kom till hur de förvärvade personarkiv. I de resonemangen framhölls ofta vikten av att ha en förvärvspolicy – det var däremot inte alla kulturarvsinstitutioner som hade en sådan. Det nationella museet för konst hade visserligen en förvärvspolicy men den tog inte hänsyn till innehållet i arkivet:

Det finns policy hur det ska gå till helt formellt, men när det gäller innehållet tror jag det är svårt att ha någon slags policy. Att vi direkt kan säga att ”Nej, nej det där vill vi inte ta emot.” Vi måste titta och hantera. Men det ska ju knyta an till vår verksamhet, arkivet ska ha anknytning till vår verksamhet och till våra samlingar.

Med andra ord reglerade den policyn främst frågor som huruvida ett arkiv ska tas emot som deposition eller gåvor, avtal och om det ska föreligga eventuella villkor eller förbehåll för arkivet i fråga. Visserligen hade Monica ett viktigt kriterium att ta hänsyn till, nämligen att arkivbildaren på något sätt måste vara knuten till museets verksamhet och samlingar. Men det handlar inte enbart om vem arkivbildaren är, utan också om arkivmaterialets sammansättning. Monica menade att det inte går att reglera det i en policy; den bedömningen måste snarare göras från arkiv till arkiv. Jeanette hade delvis en annan syn på en förvärvspolicy och betraktade den som ett välkommet verktyg:

Jag tänker ju lite grann att vi behöver överhuvudtaget fundera över en insamlingspolicy och hur arkivet ska, vad vi ska ha för någonting och vad vi vill visa. För vi har ju platsbristen som är en realitet till exempel och då får man kanske också tänka mer på vad man vill ha för någonting. Samtidigt ska man vara lite försiktig med att bara se till sin egen tid eftersom det ändras hur man värderar saker så man ska försöka se det ur ett lite större perspektiv.

Intervju med Jeanette

Den platsbrist som Jeanette refererade till, hade medfört ett mottagningsstopp för museets arkiv under en begränsad tidsperiod. På grund av den ansåg hon att det var ännu mer angeläget att utforma en förvärvspolicy för att mottagandet av personarkiv ska vara genomtänkt och systematiskt. Däremot är det svårare att utforma en förvärvspolicy som inte enbart ser till sin egen tid eftersom kulturarvsdiskurserna formar hur vi tänker på kulturarv och i förlängningen styr vad som vid en viss tidpunkt anses vara värt att bevara och visa.

På grund av en ombyggnation var man även vid det nationella biblioteket för genusforskning tvungen att förhålla sig till platsbrist. Trots det fanns det planer på en ny arkivpolicy. Deras nuvarande arkivpolicy var antagen 2011 och under intervjun beskrev Lena den som ”ganska dålig”. Hon menade att det fanns ett behov av att uppdatera och bredda den:

Just det här att vi skulle bredda oss litegrann då och inte vara så liksom det här akademiska. Och så det har ju tagits upp lite grann så, men vi har som sagt inte blivit färdiga. Men det är tankar på det liksom, att det ska öppna upp för lite flera inriktningar och så ändå. Nu är det ju liksom författare, konstnärer liksom och rösträttskvinnor. Det är ju klart det blir ju spännande att kanske se om vi har några andra personer i personarkiven där som kanske verkat inom andra områden. Men ja, kanske inte något helt annat men lite bredare är det prat om. Det hade varit väldigt intressant, som jag kanske nämnde, det här med invandrarkvinnor och så, som vi nog inte har någon tror jag. Eller ja det beror på vad man räknar som invandrarkvinnor.

Intervju med Lena

Grundprincipen i den nya arkivpolicyn skulle vara densamma – vilket jag tolkar som att deras uppdrag fortfarande skulle vara att ”samla, ordna, förteckna och

tillgängliggöra arkivmaterial av intresse för kvinno-, mans- och genusforskning” (Nationellt bibliotek för genusforskning 2011) – men att synen på vad för arkivmaterial som kan vara av intresse har förändrats. Tanken är delvis sprungen ur insikten att det saknas vissa slags kvinnor i beståndet, exempelvis invandrarkvinnor. Denna typ av *luckor* i beståndet var en av riktlinjerna som man arbetade utifrån på det större kommunarkivet. Det fanns ingen beslutad förvärvspolicy, men i riktlinjerna för mottagande av enskilda arkiv föreskrivs att ”[o]m arkivbildarens verksamhetsområde fyller en tydlig lucka i [kommunarkivets] bestånd bör arkivet tas in. Om vi däremot redan har en mängd andra arkiv från organisationer inom samma område kanske arkivet inte bör tas emot.” (Större kommunarkiv u.å.). Formuleringen utgår från enskilda arkiv efter organisationer, men samma princip gällde för personarkiven. Tankar om att bredda och fylla luckor i beståndet uttrycker hur några av kulturarvsinstitutionerna arbetade med representation i personarkiven. Simon uttryckte genomgående under intervjun sitt missnöje med att universitetsbiblioteket främst bevarade personarkiv med manliga arkivbildare. På grund av bibliotekets uppdrag var hans handlingsutrymme att göra något åt det dock högst begränsat:

Men det är också, man är ju också lite grann låst utifrån att det här är ett universitetsbibliotek och vad är det vi ska ta emot liksom. Det är ju primärt de personerna som varit verksamma vid universitetet och deras, alltså vad ska man säga, personliga grejer oftast inte deras arbetsmaterial och sånt som går till universitetsarkivet snarare. Men personliga saker som kommer från personer som varit verksamma vid universitet. Ja. Och det är ju i stort sett, alltså har det ju varit primärt män som varit verksamma vid universitetet.

Intervju med Simon

I takt med att allt fler kvinnor tar plats vid universiteten är det dock rimligt att tänka sig att det så småningom kommer avspeglas i universitetsbibliotekets personarkiv. Det är däremot en långsam process som gör det svårt att påverka situationen här och nu. I stället såg Simon andra möjliga tillvägagångssätt för att arbeta med representation i bibliotekets personarkiv – vilket kommer behandlas i det sista analysavsnittet, *Att förteckna och registrera*.

För att säkerställa att ett arkiv är representativt för det samhälle det ämnar dokumentera, menar informations- och arkivvetaren Elizabeth Shepherd (2010:185) att en väl utformad förvärvspolicy är behjälplig. Vad det innebär att en förvärvspolicy är väl utformad är emellertid inte alltid uppenbart. I den regionala enskilda arkivinstitutionens förvärvspolicy stipuleras exempelvis att:

”[Arkivinstitutionen] tar även emot och bevarar privatarkiv från enskilda personer som varit initiativtagare eller engagerade i folkrörelsernas- och föreningslivets framväxt, eller som varit drivande i förenings- nätverks- eller företagsbildning i [regionen]”

Regional enskild arkivinstitution 2022

Först och främst behövs ett förtydligande om att privatarkiv är detsamma som personarkiv – man har valt att benämna den typen av arkiv på ett annat sätt. I likhet med de andra kulturarvsinstitutionerna utgjorde personarkiv en liten del av den regionala enskilda arkivinstitutionens uppdrag och verksamhet – men med den stora skillnaden att man enbart arbetar med enskilda arkiv. Betoningen ligger däremot snarare på enskilda arkiv inom det lokala föreningsarkivet. För att återgå till frågan om hur en väl utformad förvärvspolicy ser ut, menade Susanne att deras riktlinjer för förvärv ”är ju ganska tydliga ändå, men samtidigt famnar det ju väldigt brett” (Intervju med Susanne). Med andra ord finns det utrymme för de enskilda arkivarierna att tolka vilka arkiv som inryms i riktlinjernas formulering. I jämförelse med det nationella arkivets förvärvspolicy av enskilda arkiv framstår emellertid den regionala arkivinstitutionens riktlinjer som synnerligen tydliga. I förvärvspolicyn går bland annat att läsa att det nationella arkivets

förvärv av enskilda arkiv ska inriktas på arkivmaterial av särskild betydelse för forskning och kulturarv [...] Med enskilt arkivmaterial av särskild betydelse för forskning och kulturarv avses handlingar av enskild proveniens som på ett betydande sätt bedöms kunna bidra till kunskapsutvecklingen genom att de dokumenterar för sin tid

- betydelsefulla, typiska eller unika verksamheter och händelser [...]

Nationellt arkiv 2013

Sara, som arbetade utifrån riktlinjerna i sitt dagliga arbete, menade att den lösa formuleringen innebär att de ska ta emot ”typ allt” (Intervju med Sara). Därför var det upp till henne att tolka riktlinjerna. När det blir upp till arkivarierna att tolka framträder de i egenskap av enskilda individer. I praktiken behövde Sara dock inte bemöda sig att tolka förvärvspolicyn eftersom det var så pass få människor som hörde av sig för att lämna in personarkiv:

Men, alltså den här mottagandebiten hos oss ser ju ut så att det är bara när folk hör av sig som vi tar emot arkiv liksom. Så det urval jag gör är ju liksom, det är ju inte baserat på egentligen tankar om representation. Det är det ju också i den mån att är det något vi verkligen inte har sedan tidigare som jag tycker är angeläget så tar jag in det hellre även om det inte är i så bra skick eller inte så komplett eller så. Men annars är det ju mycket en fråga om hur mycket det är, hur väldokumenterat det är, hur välordnat det är.

Intervju med Sara

I den mån Sara gör ett urval av vilka personarkiv som ska tas emot, grundar sig det snarare i frågor som har koppling till hur stor arbetsinsats hon kommer behöva lägga på att ordna och förteckna arkivet. Redan här uppstår svårigheter med att kunna tala om att arbeta med representationsfrågan; tankar om vem och vilka som ska finnas representerade i beståndet översätts inte till handling det inte finns så många personarkiv att tillgå. Det leder analysen vidare till nästa avsnitt som behandlar behovet av ett nytt sätt att samla in personarkiv.

Ett proaktivt insamlingsarbete

Flera av intervjupersonerna framhöll ett proaktivt insamlingsarbete som ett värdefullt tillvägagångssätt för att arbeta med representation i den egna institutionens bestånd av personarkiv. Ett proaktivt insamlingsarbete förstods som motsatsen till att personarkiv förvärvas av kulturarvsinstitutionen genom att det är arkivbildarna eller efterlevande till arkivbildarna som tar kontakt med institutionen för att lämna in sitt personarkiv. Samtidigt var det ytterst få av institutionerna, om ens någon, som faktiskt arbetade på det proaktiva sättet, fastän det framställdes som önskvärt. Simon, som arbetar som arkivarie vid ett universitetsbibliotek, beskrev hur situationen såg ut på sin arbetsplats:

Simon: Så att jobba, så som jag sa, proaktivt, det hade ju varit väldigt kul och bra, men vi har liksom inte riktigt tid och resurser för att göra det.

Lovisa: Varför skulle det vara bra att jobba proaktivt?

Simon: Ja för att då får man ju in ett mer varierat material kanske än vad man skulle få om det bara är, för att jag menar det ena leder till det andra. Jag menar en person som hör av sig kanske pratar med en annan person, det kan ju bli ett väldigt, vad kan man säga, enahanda material på det viset.

Intervju med Simon

Konsekvenserna av att inte arbeta proaktivt, som Simon förstod det, är att det enbart blir personer som rör sig i liknande kretsar och miljöer som vill lämna in sina personarkiv till universitetsbiblioteket. Det är även så som det alltid har sett ut och det är delvis så bristen på eller avsaknaden av representation i personarkiven har uppstått från början. Den brittiske arkivarien Ian Johnston (2001) framhåller likaså att proaktiva och riktade strategier är grundläggande för att åstadkomma mer representativa arkivbestånd. För att faktiskt arbeta med representation i personarkiven blir det således en nödvändighet att inta ett mer proaktivt förhållningssätt; fokus måste riktas från att *ta emot* personarkiv till att *samla in* personarkiv. Att kunna göra det kräver emellertid tid och resurser som ofta saknas, så även på Simons arbetsplats. Det var återkommande under vår intervju att personarkiven, och specialsamlingarna i stort, inte prioriterades, vilket innebar att frågor om representation kopplat till dem inte heller gavs utrymme att arbeta med. Lenas arbetsplats, ett nationellt bibliotek för genusforskning, var en av få av de intervjuade institutionerna som bedrev någon form av aktivt insamlingsarbete, men även här i en begränsad omfattning:

Vi kanske inte är så aktiva heller på att gå ut och göra marknadsföra oss själva liksom. För att vi får ju in ganska så mycket ändå och då blir det liksom vi har fullt upp med allt och då, ja du vet, då kanske man inte satsar på att gå ut och synas heller. För att vi känner inte att det är något vi hinner nästan. Men sen är det klart, har man ju förstås koll på ifall någon skulle gå bort då kanske som vi känner till så då kontaktar man ju dödsboet så småningom och så vidare. Men

annars är det inte så mycket aktivt förvärv så liksom. Ja på gott och ont och liksom just det här, arbetsbördan kanske blir mindre, men samtidigt så kanske vi missar fantastiska arkiv och det är väldigt synd förstås.

Intervju med Lena

Återigen var det tid och resurser som avgjorde i hur stor utsträckning det gick att arbeta proaktivt eller aktivt med att förvärva personarkiv. Till biblioteket där Lena arbetar, var det redan många personer som hörde av sig för att lämna in arkiv, och utrymmet för att som institution själva gå ut och kontakta potentiella personarkiv var således begränsat till att kontakta efterlevande till nyligen avlidna personer. Att personer självmant hör av sig för att de vill lämna in ett personarkiv var gemensamt för samtliga institutioner jag intervjuat vid. För vissa institutioner blev det nödvändigt att göra urval och avvägningar kring vilka arkiv de valde att ta emot, för andra var det inte aktuellt att göra sådana val eftersom det var så pass få personer som hörde av sig att de kunde ta emot samtliga – vilket jag berörde i det föregående avsnittet.

Samtidigt som ett proaktivt insamlingsarbete framställdes som eftersträvansvärt av flera intervjupersoner, underströk Sara och Jenny svårigheterna med att inta ett sådant förhållningssätt när det kommer till personarkiven. Vid det större kommunala arkivet där Jenny arbetar, utgjorde – som tidigare beskrivits – enskilda arkiv en liten del av arkivinstitutionens uppdrag som helhet. Även här saknades resurser för att bedriva en mer proaktiv form av insamling av enskilda arkiv och på frågan om det vore önskvärt att kunna göra det svarade Jenny:

Jenny: Jaa det skulle vara roligt, om man kunde lite aktivt gå ut och kanske kontakta. Men det är ju samma sak där, personarkiven kommer man liksom inte åt på det viset. För att man kan ju inte bara ringa slumpmässiga personer och fråga: ”Har du ett personarkiv som du vill?” (skratt)

Lovisa: Neej.

Jenny: Utan då, just den typen utav mer aktivt insamlingsarbete är också mer lämpat mot föreningslivet egentligen.

Intervju med Jenny

Enligt Jenny begränsas alltså en proaktiv eller aktiv insamling av personarkiv inte enbart av brist på resurser, utan problemet ligger även i personarkivens natur, det vill säga att arkivbildaren är en enskild person och att arkivet oftast förvaras i en enskild persons ägo innan det eventuellt överlämnas till en kulturarvsinstitution. Jag förstår Jennys uttalande som att det råder en annan maktrelation mellan en arkivinstitution och enskild individ än mellan en arkivinstitution och en förening, som gör att aktiva insatser enklare kan riktas mot föreningsarkiv än mot personarkiv. Dessutom befinner sig föreningar i offentligheten på ett annat sätt än enskilda individer, vilket gör att det inte blir ett möte mellan det offentliga och

privata på samma sätt som i mötet mellan person(arkiv) och arkivinstitution. För Sara handlade svårigheterna med en aktiv insamling av personarkiv delvis också om mötet mellan arkivinstitution och enskilda individer, men utifrån en annan utgångspunkt:

Jag tycker det är svårt delvis för att det kräver en insamlade verksamhet som ligger väldigt långt från det vi gör idag. Eller en uppsökande verksamhet liksom. Det är väl det stora hindret. Och att vi inte riktigt har erfarenhet av eller strategi för det eller ja resurser. Men också svårt för att det riskerar att bli fel kanske eller uppfattas fel. Eller (kort paus) peka ut folk som intressanta utifrån vissa kriterier på ett sätt som kanske kan uppfattas som problematiskt, även för dem. När det inte är folk som själva hör av sig liksom utan: ”Du där! Du är intressant!” (svagt skratt), liksom så där.

Intervju med Sara

I citatet ovan beskrev Sara varför hon tyckte att representation är ett svårt ämne. Som det ser ut idag bedrivs ingen form av aktiv insamling vid det nationella arkivet där hon arbetar. Även om så vore fallet, att de faktiskt arbetade *uppsökande* med att samla in personarkiv, såg inte Sara det som oproblematiskt eftersom det riskerar att bli utpekande för de grupper som arkivinstitutionen är intresserad av att samla in från. Det liknar de *top-down*-initiativ för att utmana AHD som Smith (2006:37f) beskriver. Smith menar att mötet mellan professionella utövare inom kulturarvsfältet, såsom arkivarier, och grupper i samhället, riskerar att bli blott en symbolisk gest i stället för att faktiskt utmana den hegemoniska kulturarvsdiskursen och rådande maktrelationer. Som Sara menade riskerar det inte enbart att bli en välkommen symbolisk gest, utan kan snarare få motsatt än önskad effekt om grupper och personer känner sig utpekade utifrån särskilda kriterier som har ställts upp av arkivinstitutionen. Det visar på svårigheterna att arbeta med frågor om representation och närliggande frågor utan att involvera de grupper som kulturarvsinstitutionerna är intresserade av att engagera i sin verksamhet.

Genom att ”addera” nya grupper i sitt bestånd men samtidigt fortsätta att arbeta så som man alltid har gjort, skapas egentligen ingen förändring och diskursen om kulturarv som ett fixerat objekt i det förflutna fortgår (jfr Smith 2006:37). Ett proaktivt insamlingsarbete för att arbeta med representation i personarkiven, borde således inte enbart handla om att kontakta personer vars arkiv man är intresserad av att förvärva. Snarare bör relationer med personer och grupper som kulturarvsinstitutionen identifierat som underrepresenterade i sitt bestånd och i sin verksamhet, etableras för att skapa en förståelse för deras syn på representationsfrågan.

Att förteckna och registrera

En förutsättning för att arkiv – såväl personarkiv som andra – ska kunna användas är att någon har lagt tid på att ordna och förteckna dem. Utan en arkivförteckning är det svårt, för att inte säga omöjligt, att återsöka information i ett arkiv. För att använda Jennys ord så är ”materialet ju osynligt annars” (Intervju med Jenny). Att ordna och förteckna är arkiv är centrala praktiker för arkivarieprofessionen; praktiker som utifrån kritiska kulturarvstudier kan förstås som de kulturella processer som *är* kulturarv (jfr Smith 2006:13). Arkiven och arkivmaterialet i sin strikta materiella form är inte kulturarv, utan det är de omgärdande praktikerna som gör dem till kulturarv. Det är härigenom ramarna sätts för hur vi kan förstå samtiden genom det förflutna. Det görs inte genom att arkivhandlingar bevaras i en arkivbox på en hylla i arkivet, däremot är det en förutsättning för att det överhuvudtaget ska vara möjligt att få information om det förflutna – vilket är viktigt för att kunna förhålla sig till den. Ordnings- och förteckningsarbetet – som i egenskap av kulturella processer alltså är kulturarv – framhölls även som en viktig del i ett möjligt arbete med representation i personarkiv:

Simon: Jag skulle säga man har för lite tid att verkligen ordna och förteckna, vilket är det som man borde göra primärt tycker jag.

Lovisa: Tycker du att frågan om representation aktualiseras när man talar om ordnings- och förteckningsarbete?

Simon: Ja i dagsläget gör det väl det. Alltså sen när man ska göra ett ordnings- och förteckningsarbete så lyfter man ju upp personer som normalt sett har varit marginaliserade eller inte synts överhuvudtaget innan, mer till ytan idag än vad man gjorde förr i tiden. Och det är väl så som vi kan jobba med de frågorna här på något sätt.

Intervju med Simon

I citatet blir det tydligt att kulturarv inte är fixerat i det förflutna, utan att det är något som vi ständigt skapar och omförhandlar i nuet (Smith 2006:1). Exempelvis när arkivarier i en arkivförteckning väljer att lyfta fram information och personer som tidigare förbisetts i ett personarkiv. Arkivmaterialets egentliga informationsmängd förändras inte – förutsatt att inget nytt material tillförs – men hur vi väljer att förstå och värdera arkiven gör det. Att i förteckningsarbetet synliggöra tidigare osynliggjorda människor i personarkiven kan göras såväl med oförtecknade personarkiv som när redan befintliga arkivförteckningar uppdateras. Det sistnämnda var dock sällan aktuellt för Simon eftersom han upplevde att han och hans kollegor på grund av tidsbrist sällan hade utrymme att upprätta en arkivförteckning som var ”mer eller mindre rudimentär” (Intervju med Simon).

Utöver det mer traditionella ordnings- och förteckningsarbetet uppmärksammade Jenny representationsfrämjande insatser i personarkiven i form av att korrigera och komplettera information i beståndsregistret eller i äldre arkivbeskrivningar.

Då kan det ju handla om såna här saker att man ser vilka namn som finns och så där. Se till att de är rättstavade och kanske lägger till, om det är så att det i en gammal arkivbeskrivning har funnits födelse- och dödsår bara på maken, så kan man lägga till det på maken också. Eller så. Lite såna grejer. Men! Vi jobbar ju nästan aldrig med de här bitarna, utan det står där det står mer. Och det handlar ju också om vad man har tid med liksom.

Intervju med Jenny

Att korrigera avsaknaden av information om en makas födelse- och dödsår i en arkivbeskrivning för göra kvinnor synliga och sökbara i personarkiven, betraktar förmodligen de flesta som oproblemiskt. Det finns dock andra aspekter av detta slags arbete och det handlar inte om när det är uppgifter som framkommer i materialet ska återges, utan hur man i arkivförteckningen ska beskriva exempelvis en persons sexualitet:

En annan sak som är svår som, jag vet inte om du kommer in på det lite kanske, i representationsgrejen är ju hur man ska beskriva. Det finns ju liksom dels det här med att hur ska man beskriva i en förteckning, till exempel att någon är lesbisk. Ska man skriva ut det? Det kanske är en inkorrekt benämning på något historiskt, liksom personen själv definierar sig inte som lesbisk. Alltså ska vi sätta nutida benämningar eller liksom det går inte, men hur ska man då märka upp det? Om man skulle säga: ”Det här är intressant för att liksom”. Det där tycker jag är intressant och knepigt.

Intervju med Sara

Saras resonemang handlar i grund och botten om att det är värdefullt att lyfta fram lesbiska personer på grund av att deras erfarenheter historiskt sett inte fått plats i AHD. Att framhäva lesbiska personer i arkivförteckningar blir således ett led i en identitetsskapande process. Svårigheten ligger i att det sättet att beskriva på, utgår från vår egen tids sätt att se på och kategorisera världen. Det kan medföra svårigheter eftersom klassificeringar alltid förändras över tid (jfr Hagström 2017:9). Att kategorisera och beskriva en arkivbildare som lesbisk kan framstå som oproblemiskt idag, men det är inte säkert att det gör det även i framtiden. Enligt den kanadensiska arkivarien Catherine Hobbs (2001) är det viktigt att inte enbart betrakta arkivbildarna som sociala representanter för specifika roller i samhället. Det är dock svårt att undgå i diskussionen om representation eftersom den bottenar i frågor om olika sociala gruppers identiteter. Dessutom skulle alternativet vara att exempelvis lesbiska personer fortsatt osynliggörs i arkiven.

Avslutande diskussion

Och gå inte över ån efter vatten. Nästan varje människa har sitt eget privata ”arkiv” — gamla brev och fotografier, almanackor med anteckningar, kanske kassaböcker eller dagböcker. Och det största, det mest outtömliga ”arkivet” är din egen och dina arbetskamraters erfarenhet och gamla arbetares minnen. Börja där! Gräv där du står.

Lindqvist 1978:58

45 år har gått sedan författaren Sven Lindqvist uppmanade arbetarklassen att ta till vara på sina personarkiv. Hur står det egentligen till med personarkiven som bevaras på kulturarvsinstitutioner runt om i Sverige år 2023 – hörsammades Lindqvists uppmaning?

Genom denna uppsats har jag ämnat uppmärksamma personarkiven utifrån en, inom kulturarvsområdet, aktuell debatt om representation. Studiens syfte har varit att bidra till en fördjupad förståelse för begreppet representation i relation till personarkiv. Genom att ha undersökt hur arkivarier förstod och förhöll sig till representation i sin yrkesroll samt i sitt arbete med personarkiv var avsikten att synliggöra representationsbegreppets praktiska implikationer. Syftet har besvarats med hjälp av tre frågeställningar som nu kommer presenteras i tur och ordning tillsammans med uppsatsens slutsatser.

Den första frågeställningen behandlade vilken betydelse som arkivarierna och amanuensen tillskrev begreppet representation. Det kunde konstateras att intervjupersonerna ansåg att representation var en svår och mångbottnad, om än viktig, fråga och att det rådde en viss osäkerhet kring vad begreppet innefattade. Som begrepp inbegrep det flera betydelser, alltifrån vilka arkiv som bevarades vid kulturarvsinstitutionerna till hur arkiven användes av kulturarvsinstitutionerna och allmänheten. En central uppfattning var att arkiven skulle spegla samhällets bredd, men vilket samhälle som åsyftades berodde på kulturarvsinstitutionens uppdrag. Uppdraget satte på så vis ramarna för hur representationsbegreppet förstods av intervjupersonerna. Vidare framhölls att begreppets betydelse och innebörd är föränderligt över tid, vilket också framgick av de offentliga statliga utredningar och proposition som analyserats. I de tre arkivutredningarna framstod däremot representation som en icke-fråga. Därigenom gick det att förstå varför flera av intervjupersonerna menade att representation inte diskuterades vid kulturarvsinstitutionerna, trots att en sådan diskussion framhölls som önskvärd.

Vad angår uppsatsens andra frågeställning om hur arkivarierna förstod representation utifrån de personarkiv som bevarades på den kulturarvsinstitution de arbetade vid, framkom två tydliga tendenser. Dessa var att personarkiven huvudsakligen härstammade från arkivbildare ur det övre samhällsskiktet och att det ofta var män. Med hjälp av ena halvan av uppsatsens teoretiska ramverk, kritiska kulturarvsstudier, förstods det som att bestånden av personarkiv i hög utsträckning återspeglade de övergripande maktstrukturerna i samhället. De personarkiv som bevarades vid kulturarvsinstitutionerna hade inte sällan tagits emot under en längre tidsperiod. Vad som ansågs viktigt och därmed bevarandevärt har förändrats över tid – vilket medförde att en viss kritik riktades mot kulturarvsinstitutionernas bestånd av personarkiv.

Studiens tredje och sista frågeställning fokuserade hur man arbetade med representation i relation till personarkiv på de undersökta kulturarvsinstitutionerna. Här framhölls en kombination av en breddad och väl formulerad förvärvspolicy och ett proaktivt insamlingsarbete som önskvärd. På grund av att personarkiven utgjorde en liten del av kulturarvsinstitutionernas uppdrag och verksamheter – och därmed hade mycket begränsade resurser att röra sig med – arbetade man tämligen reaktivt vid kulturarvsinstitutionerna. Att skapa nya sökingångar vid exempelvis förteckningsarbete betraktades som ett möjligt tillvägagångssätt för att arbeta med representation i personarkiv. Det aktualiserade dock problematiken med att klassificera människor efter avgränsade sociala kategorier.

För att säga något om uppsatsens teoretiska bidrag har jag fört in kritiska kulturarvsstudier i en arkivvetenskaplig kontext. Genom analysen har jag visat på att den hegemoniska och institutionaliserade kulturarvsdiskursen, AHD till viss del utmanades av intervjupersonerna. Det fanns en medvetenhet om att personarkiven faktiskt inte speglar samhällets bredd. Intervjupersonerna menade också på ett behov av att göra något åt det för att andra människor än de vars berättelser och historier traditionellt sett förstås som kulturarv, också ska bli inkluderade. Samtidigt är det ett arbete som fortfarande ryms inom institutionernas ramar där arkivarier antar en expertroll vad gäller vilka personarkiv som ska tas emot, vilket går i linje med hur Laurajane Smith (2006) förstår AHD som en institutionaliserad expertdiskurs. De traditionella kulturarvsinstitutionerna bör därför fundera på vilken syn de har på allmänheten och hur man väljer att involvera dem i diskussioner om representation.

Avslutningsvis vill jag framhålla några ord om den syn på representation som framkom i studien, nämligen att det huvudsakligen var ett adderande perspektiv som framhölls. Frågan är om representation kan förstås på ett annat sätt när det handlar om personarkiv. Möjligheterna till att läsa och tolka ett material på nya sätt begränsas av personarkivens natur och det faktum att det är en viss typ av människor som är benägna att faktiskt lämna in sitt personarkiv till en kulturarvsinstitution. Trots Sven Lindqvists uppmaning år 1978 till arbetarklassen, tycks det fortfarande till stor del vara en medelklass och uppåt som betraktar sina personarkiv som ”institutionsvärdiga”. Kanske är andra former av arkivmaterial som angränsar till personarkiv, såsom minnesinsamlingar, både värdefulla och nödvändiga för kulturarvsinstitutioner som eftersträvar att spegla *hela* samhället och den bredd som präglar det.

Vidare forskning

Studien har förhoppningsvis bidragit med nya insikter om hur representationsfrågan kan förstås i en kontext av personarkiv. Icke desto mindre har den öppnat upp för flera uppslag till vidare forskning. Givetvis vore minnesinsamlingar och hur man arbetar med det i arkivverksamheter intressant att undersöka. Mitt urval av kulturarvsinstitutioner visar på en bredd av institutioner som bevarar personarkiv, däremot saknas en arkivinstitution som fokuserar företags- och näringslivsarkiv. Eftersom det finns flera arkivinstitutioner med den inriktningen som dessutom bevarar personarkiv är det ett annat möjligt uppslag. Vidare framhöll ett par intervjupersoner att föreningsarkiv är mer lämpliga än personarkiv för att arbeta proaktivt med att samla in arkiv för representationens skull. Av den anledningen skulle föreningsarkiven kunna vara föremål för vidare forskning om representationsfrågan. Till sist, så kallade community archives är en typ av arkiv som förts på tal ett par gånger i uppsatsen. Mycket forskning om dem finns i en anglosaxisk kontext, men inte i en svensk kontext där utvecklingen av community archives tycks befinna sig i sin linda. Med tanke på att de ofta uppkommit som en reaktion på att traditionella kulturarvs- och arkivinstitutioner marginaliserat vissa sociala grupper vore det intressant att undersöka hur community archives förhåller sig till Smiths teoribildning om AHD och andra kulturarvsdiskurser.

Källförteckning

Litteratur

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (1994). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Antrenski, Johannes (2018). *Proveniensprincipens tillämpbarhet i digitala personarkiv*. Masteruppsats, arkivvetenskap. Lunds universitet.

Arkivutredningen (2019). *Härifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv* (SOU 2019:58). Kulturdepartementet.

Beik, Mina & Westlund, Martin (2022). *Arkivet och livet: Det personliga arkivmaterialets karaktär och bevarande*. Masteruppsats, arkivvetenskap. Lunds universitet.

Blomqvist, Anna-Malin (2017). *Inte bara väninnor: att söka och hitta lesbiska personer och representationer i arkiven*. Masteruppsats, arkivvetenskap. Lunds universitet.

Broqvist Swan, Lena (2021). *Representation i arkiv: En fallstudie i hur arkivmaterial rörande hbtqi-personer fångas och tillgängliggörs*. Masteruppsats, arkiv- och informationsvetenskap. Mittuniversitetet.

Casell, Michelle, Cifor, Marika & Ramirez, Mario H. (2016). "To Suddenly Discover Yourself Existing": Uncovering the Impact of Community Archives. *The American Archivist*; 79 (1), ss. 56–81.

Cook, Terry (2001). Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts. *Archival Science*, 1(1), ss. 3–24.

Cox, R.J. (2008). *Personal archives and a new archival calling: readings, reflections and ruminations*. Litwin Books.

Dictionary of Archives Terminology (DAT) [u.å]. Community archives. <https://dictionary.archivists.org/entry/community-archives.html> [2023-05-17]

Douglas, Jennifer (2017). Getting personal: Personal archives in archival programs and curricula. *Education for Information*, 33, ss. 89–105

Douglas, Jennifer, Mya Ballin, and Jessica Lapp (2022). Introduction. *Archivaria*, 94 (Fall/Winter 2022), ss. 5-21.

Edquist, Samuel (2018). De enskilda arkiven i historisk kontext. I Hagström Charlotte & Ketola, Anna (red.). *Enskilda arkiv*. Lund: Studentlitteratur, ss. 13-30.

Edquist, Samuel (2019). *Att spara eller inte spara: de svenska arkiven och kulturarvet 1970–2010*. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för ABM.

Eleonorasdatter, Emma (2021). *"Det hade ju aldrig hänt annars": om kvinnor, klass och droger*. Diss. Lunds universitet.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2022). Intervjuer. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber, ss. 56–78.

Gradén, Lizette & O'Dell, Tom (2020). Introduktion. I Gradén, Lizette & O'Dell, Tom (red.). *Kulturarv i förändring*. Lund: Studentlitteratur, ss. 9–35.

Hagström, Charlotte (2017). Att skapa ordning: den systematiska samlaren. *Kulturella perspektiv*, 26(1), ss. 8–16.

Hagström, Charlotte & Nylund Skog, Susanne (2022). Intervjuer. I Silow Kallenberg, Kim, von Unge, Elin & Wiklund Moreira, Lisa (red.). *Etnologiskt fältarbete: nya fält och former*. Lund: Studentlitteratur, ss. 127–152.

Hedstrom, Margaret (2002). Archives, memory, and interfaces with the past. *Archival Science*, 2(1-2), ss. 21–43

Hobbs, Catherine (2001). The Character of Personal Archives: Reflections on the Value of Records of Individuals. *Archivaria*, 52 (February), ss. 126-35.

Hughes Tidlund, Ida & von Unge, Elin (2022). Etik och kvalitativa metoder. I Silow Kallenberg, Kim, von Unge, Elin & Wiklund Moreira, Lisa (red). *Etnologiskt fältarbete: nya fält och former*. Lund: Studentlitteratur, ss. 47–65.

Johnston, Ian (2001). Whose History is it Anyway? *Journal of the Society of Archivists*, 22(2), ss. 213-229.

Jönsson, Lars-Eric & Svensson, Birgitta (2005). Ord på vägen. I *I industrisamhällets slagskugga: om problematiska kulturarv*. Jönsson, Lars-Eric & Svensson, Birgitta (red.). Stockholm: Carlsson, ss. 8–24.

Jönsson, Lars-Eric (2017a). Föreställd mångfald. Medborgarskap för framtiden. I Jönsson, Lars-Eric (red.). *Politiska projekt, osäkra kulturarv*. Lund: Lunds universitet, ss. 113–129.

Jönsson, Lars-Eric (2017b). Politiska projekt, osäkra kulturarv. En inledning. I Jönsson, Lars-Eric (red.). *Politiska projekt, osäkra kulturarv*. Lund: Lunds universitet, ss. 7–22.

Kaiser, Lars & Nylund Skog, Susanne (2022). Analys. I Silow Kallenberg, Kim, von Unge, Elin & Wiklund Moreira, Lisa (red). *Etnologiskt fältarbete: nya fält och former*. Lund: Studentlitteratur, ss. 277–303.

Kaplan, Elizabeth (2002). ‘Many paths to partial truths’: Archives, anthropology, and the power of representation. *Archival Science*, 2(3-4), ss. 209–220.

Klein, Barbro (1990). Transkribering är en analytisk akt. *RIG - Kulturhistorisk tidskrift*, 73(2), ss. 41–66.

Kurunmäki, Jussi & Marjanen, Jani (2018). Begreppshistoria. I Boréus, Kristina & Bergström, Göran (red.). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Fjärde [omarbetade och aktualiserade] upplagan Lund: Studentlitteratur, ss. 179–216.

Kvarnbratt, Thomas (2006). Arkivkleptomaner och nitiska tjänstemän. I *Liv i eftervärldens spegel*. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven. Stockholm: Riksarkivet, ss. 35-45

Lee, Christopher A. (red.) (2011). *I, digital: personal collections in the digital era*. Chicago: Society of American Archivists.

Lindqvist, Sven (1978). *Gräv där du står: hur man utforskar ett jobb*. Stockholm: Bonnier.

Lundberg, Viktor (2012). *Vem tar plats i arkivet?: - Riksarkivet och personarkiven 1901-2002*. Kandidatuppsats, arkiv- och informationsvetenskap. Mittuniversitetet.

Lundström, Catarina (2006). Att stå på egna ben – om hembygdsaktören Anna Magnusson. I *Liv i eftervärldens spegel*. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven. Stockholm: Riksarkivet, ss. 173-179.

Lönnroth, Louise (2005). Genus- och mångfaldsperspektiv i arkivverksamhet. *Arkiv, samhälle och forskning*, (1), ss. 62–67.

Malmbjör, Cecilia (2016). *Att skapa sin plats i historien: en studie i drivkrafterna bakom personarkivets uppkomst och överlevnad*. Masteruppsats, arkivvetenskap. Lunds universitet.

Nilsson Early, Kajsa & Lindberg, Hanna (2014). *Kvinnor ska veta sin plats i arkiven: en komparativ metadataanalys av kvinnors närvaro i historiska arkiv*. Masteruppsats, arkivvetenskap. Lunds universitet.

Nilzén, Göran (2006). Personarkiv – vad är det och till vilken nytta? I *Liv i eftervärldens spegel*. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven. Stockholm: Riksarkivet, ss. 19-24.

Olniansky, Ida (2015). *Vems minne är bevarat?: En postkolonial kvantitativ innehållsanalys av romers representation i svenskt arkivmaterial*. Masteruppsats, arkivvetenskap. Lunds universitet.

Pripp, Oscar (2011). Etik och reflektion. I Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.) *Etnologiskt fältarbete*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 65-84.

Rune, Matilda (2017). *HBQ-historia i arkiv: Var finns den och hur ser den ut?* Masteruppsats, arkivvetenskap. Uppsala universitet.

Runeby, Agnes (2018). *Den kollektiva minnesförlusten: En normkritisk studie om attityder och möjligheter till representation av marginaliserade grupper i arkiven*. Magisteruppsats, arkiv- och informationsvetenskap. Mittuniversitetet.

Schwartz, Joan M., Cook, Terry (2002). Archives, records, and power: The making of modern memory. *Archival Science* 2(1-2), ss. 1–19.

Shepherd, Elizabeth (2010). Archival Science, I M.J. Bates & M.;N. Maack (red), *Encyclopedia of Library and Information Sciences*, 3rd ed. London: Taylor & Francis, ss. 179-191.

Smedberg, Staffan (2009). Personarkiv. *Arkiv, samhälle och forskning* (2), ss. 6–11.

SFS 1990:782. *Arkivlag*. Kulturdepartementet.

SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. Justitiedepartementet.

Smith, Laurajane (2006). *Uses of heritage*. New York: Routledge.

Svensson, Birgitta (2005). Kulturarv och identitetspolitik. I *I industrisamhällets slagskugga: om problematiska kulturarv*. Jönsson, Lars-Eric & Svensson, Birgitta (red.). Stockholm: Carlsson, ss. 138–152.

Svensson, Peter & Ahrne, Göran (2022). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber, ss. 24–39.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*.
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Wakimoto, D.K., Bruce, C. & Partridge, H. (2013). Archivist as activist: lessons from three queer community archives in California. *Archival Science*, 13, ss. 293–316

Wallberg, Evabritta (2006). Personarkiv – några problemområden. I *Liv i eftervärldens spegel*. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven. Stockholm: Riksarkivet, ss. 58-77.

Welander, Lars-Olof (2006). Personarkiven – där allt kan finnas. I *Liv i eftervärldens spegel*. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven. Stockholm: Riksarkivet, ss. 25-32.

White, Kelvin L. & Gilliland, Anne J. (2010). Promoting reflexivity and inclusivity in archival education, research, and practice. *Library Quarterly*, 80(3), ss. 231-248.

Widén, Pär (2019). Kvalitativ textanalys. I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.). *Handbok i kvalitativ analys*. Upplaga 3 Stockholm: Liber, ss. 193–210.

Yakel, Elizabeth (2003). Archival Representation. *Archival Science* 3(1), ss. 1-25.

Intervjuer

Intervju med Jeanette, 2023-01-10

Intervju med Lena, 2023-02-15

Intervju med Simon, 2023-02-16

Intervju med Britta, 2023-02-20

Intervju med Sara, 2023-02-21

Intervju med Susanne, 2023-02-22

Intervju med Jenny, 2023-03-02

Intervju med Monica, 2023-03-03

Intervju med Helena, 2023-03-06

Skrivna primärkällor

Kulturpolitiska texter

Arkivutredningen (1988). *Öppenhet och minne: arkivens roll i samhället* (SOU 1988:11). Utbildningsdepartementet.

Arkivutredningen (2002). *Arkiv för alla – nu och i framtiden* (SOU 2002:78). Kulturdepartementet.

Arkivutredningen (2019). *Häriifrån till evigheten. En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv* (SOU 2019:58). Kulturdepartementet.

Kulturdepartementet (2016). *Kulturarvspolitik* (Regeringens proposition 2016/17:116). Regeringskansliet.

Kulturutredningen (2009a). *Grundanalys* (SOU 2009:16). Kulturdepartementet.

Kulturutredningen (2009b). *Kulturpolitikens arkitektur* (SOU 2009:16). Kulturdepartementet.

Styrdokument

Nationellt arkiv (2013). *Förvärvspolitik för enskilda arkiv*.

Nationellt bibliotek för genusforskning (2011). *Arkivpolicy*.

Större kommunarkiv (u.å.). *Riktlinjer för mottag av enskilda arkiv* [internt material]

Regional enskild arkivinstitution (2022). *Förvärvspolitik* [internt material]

Bilaga: intervjuguide

Informerar om studiens syfte och förutsättningarna för deltagande.

Bakgrund

- Namn och yrke
- Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats?
- Tidigare arbetslivserfarenhet
- Utbildning
- Vill du berätta lite om din arbetsplats och dina arbetsuppgifter?

Representation som begrepp och fråga

- När du fick förfrågan om du kunde tänka dig att bli intervjuad om representation och personarkiv, vad tänkte du då? Fick du några associationer?
- Vad innebär representation i arkiv för dig?
- Som du ser det, går det att tala om olika typer av representation?
- Talar ni om representation på din arbetsplats? Främst i förhållande till arkivet men även i stort kan vara intressant! Om ja: På vilka sätt? Om nej: Varför tror du att ni inte gör det? Vad tror du det skulle få för effekter om ni talade mer om representation på arbetsplatsen?
- Har du kontakt med personer som arbetar vid andra institutioner som bevarar arkiv, exempelvis i form av arkivariénätverk? Talar ni om representation i de sammanhangen? Om ja: på vilket sätt? Om nej: Varför tror du att ni inte gör det? Vad tror du det skulle få för effekter om man gjorde det?

Personarkiven

- Vill du berätta lite om de personarkiv som finns/bevaras här? (Omfattning, arkivbildare, etc.)
- Hur kommer det sig att de personarkiven kommit hit/finns här? Ev. förvärvspolicy
- Om du fick säga något om representationen i de personarkiv som finns på NN., vad skulle du säga/hur skulle du beskriva det?
- Hur använder ni er av materialet i de personarkiv/de personarkiv som finns här, i arkivets/organisationens verksamhet? Ser du att frågan om

representation aktualiseras när man talar om hur arkivmaterialet/arkiven används?

- Vilka möjligheter ser du för att arbeta med representation i era personarkiv? Och vilka utmaningar?

Betydelse

- Ser du det som betydelsefullt med representation i arkiv? Varför/varför inte?
- Ser du några anledningar till att inte arbeta mot eller med representation i arkiv?
- Är det möjligt att tala om att ”ha uppnått representation” vid en kulturarvsinstitution?

Avslutning

Finns det något du vill tillägga, kanske något du tycker är viktigt men som jag inte tagit upp eller något du har tänkt på?